

Tarihi, Siyasal ve Kurumsal Yönleriyle Senegambiya Konfederasyonu (1982-1989)^(*)

Historical, Political and Institutional Aspects of Senegambia Confederation (1982-1989)

Yasin AYDOĞDU^(**)

Öz:

Afrika kıtasındaki birçok devlet gerek sömürgelerine karşı bağımsızlık mücadelesinde gerekse sonraki süreçte yaşadıkları ekonomik ve siyasal krizlere karşı kendi aralarında akdettiği antlaşmalarla güçlerini birleştirerek beraber hareket etme yönünde bir tutum içerisinde olmuşlardır. Birçok yönden birbirleriyle yakın ilişkiler içerisinde olan ve geçmişten günümüze taraflar arasında farklı konularda ikili antlaşmalar akdedilen Senegal ve Gambiya devletlerinin güçlerini ayrı bir siyasal yapı içerisinde birleştirme düşüncesi daha önceden de gündeme gelmekle beraber, 1981 yılında bölgesel düzeyde yaşanan belirli gelişmeler sonrası taraflar arasında konfederasyon kurma fikri güçlenmiştir. Çalışmada, Senegal ve Gambiya arasında 1981 yılının sonunda imzalanan ve 1982 yılında yürürlüğe giren bir antlaşma ile kurulan Senegambiya Konfederasyonu, tarihi, siyasal ve kurumsal yönleriyle ele alınmıştır. Kurumsal bir vaka analizi olarak uygulama başarısı ve işleyişi ile konfederasyonunun taraflarına olan etkisinin incelendiği çalışmada yönetsel olarak literatür taraması ve çevrimiçi araştırmalar ile vaka çalışmasından elde edilen ikincil nitelikteki veriler toplanarak nitel yöntemlerle belirli sonuçlara ulaşılmıştır. Senegambiya Konfederasyonu özelinde ulaşılan sonuçlar, bağımsız devletler arasında ayrı bir siyasal yapı şeklinde oluşturulan konfederasyon türündeki oluşumların iyi yönetim politikaları ile başarılı bir devlet birlikteliğine dönüşmesi hususunda farklı devletler arasında benzeri girişimlere ışık tutması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Senegambiya Konfederasyonu, Senegal, Gambiya, Konfederasyon, Devlet Birlikleri.

(*) Araştırma Makalesi / *Research Article*

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 31.12.2024

Yayınlanmasının Kabul Edildiği Tarih: 07.02.2025

DOI: <https://doi.org/10.58733/imhfd.1611092>

Bu makaleye atf için: AYDOĞDU, Yasin, "Tarihi, Siyasal ve Kurumsal Yönleriyle Senegambiya Konfederasyonu (1982-1989)", *İMHFD*, C. 10, S. 1, 2025, s. 3-32

(**) *Dr. Öğr. Üyesi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Eskişehir - Türkiye

E-posta: yasinaydogdu@ogu.edu.tr

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3248-5199>

Abstract:

Many states in the Africa have been in attitude of acting together by joining forces with treaties they have concluded among themselves both in the struggle for independence against their colonies and against the economic and political crises they have experienced in the following period. Although the idea of uniting the powers of Senegal and the Gambia, which are in close relations with each other in many ways and bilateral agreements concluded between the parties on different issues during their history, had been on the agenda before, certain developments at the regional level in 1981 strengthened the idea of establishing a confederation between the parties. In this study, Senegambia Confederation established by a treaty between Senegal and the Gambia at the end of 1981 and enured in 1982, is analysed historical, political and institutional aspects. The success of the application as institutional case analysis and its institutional functioning and impact on the parties of confederation were examined, certain results were reached with qualitative methods by collecting secondary data obtained from literature review, online research and case study. The results obtained in the case of the Senegambian Confederation are of great importance for shedding light on similar initiatives among different states in terms of transformation of confederation-type formations created as a separate political structure among independent states into a successful state union with good governance policies.

Keywords:

The Senegambia Confederation, Senegal, The Gambia, Confederation, Unions of States.

GİRİŞ

Devletlerin siyasal teşkilatlanmaları bakımından incelendiği çalışmalarda genellikle üniter (*unitarism*), federal (*federalism*) ve konfederal (*confederalism*) yapı ayrımı yaygın olarak tercih edilmektedir. Bu gruba dördüncü bir tür olarak bölgesel (*regional*) devletler de eklenebilir ancak bu tür devletlerin uygulamadaki örnekleri azdır. Bununla beraber tarihsel süreçte farklı coğrafyalarda uygulamalarına denk gelinmekle beraber günümüzde konfederasyon tipi yapılanmaya sahip devletlerin sayısı daha azdır¹. Tarihsel olarak konfederasyon şeklindeki yapılanmaların federasyona evrildiğinde çok güçlü devletleri ortaya çıkardığı² ancak

¹ Konfederasyon, birden fazla devletin egemenliklerini koruyarak ve uluslararası toplumda bağımsız devlet statülerini devam ettirerek belirli konularda (güvenlik, ticaret, eğitim gibi) iş birliği yapmak amacıyla bir uluslararası sözleşmeyle (konfederasyon paktı) kurdukları, ayrı bir hukuki kişiliği bulunmayan devletler topluluğudur. ANAYURT, Ömer, **Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)**, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2024, s. 335; GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi C. I**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2011, s. 486-487; KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)**, 17. Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul, 2023, s. 181-182; TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 150. Doktrinde, günümüzde anayasa hukuku tekniği bakımından gerçek anlamda bir konfederasyon olmadığı belirtilmektedir. ANAYURT, s. 338; GÖZLER, s. 487. Kaboğlu ise İngiliz Milletler Topluluğu'nu (*Commonwealth*) güncel konfederasyon örneği olarak göstermektedir. KABOĞLU, s. 182. Esasında konfederasyon bir devlet statüsü taşımaz. Devletlerin siyasal teşkilatlanma modeli değil, birden fazla devlet tarafından oluşturulan esnek bir yapı olarak belirtilebilir. Benzer yönde bkz. ANAYURT, s. 336.

² En bilinen örnek Amerika Birleşik Devletleri olup, bu ülkede 1781-1789 yılları arasında eski koloniler arasında konfederasyon tipi bir birliklik görülmektedir.

bu dönüşümü gerçekleştiremeyen yapıların varlıklarının uzun sürmediği görülmektedir. Bunlardan biri de üniter yapıli devletler olan Senegal ve Gambiya tarafından yakın geçmişte uluslararası bir sözleşme ile kurulan Senegambiya Konfederasyonu'dur. Bu birlikteliğin ortaya çıkışı 1981 yılına denk gelmekle beraber daha önceleri her iki devletin bağımsızlıklarını kazanma süreçlerinde bu fikir yine tartışılmıştır.

Çalışmanın konusu olan Senegambiya Konfederasyonu'nun paydaşları olarak Senegal ve Gambiya dahil birçoğu yakın zamana değin sömürge altında olan Afrika kıtasındaki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaları 20. Yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmıştır. Bağımsızlıklarını yeni kazanan bu devletler kendi aralarında yaptıkları sözleşmeler ve kurdukları ittifaklarla güçlerini birleştirme yönünde bir eğilim göstermişlerdir. Çoğu ekonomik iş birliği amacıyla kurulan örgütler olmak üzere şimdiye kadar farklı askeri, siyasal, sosyal ve kültürel konularda bölgesel örgütler kurulmuştur³. Sözleşmelerle kurulan bölgesel örgütler dışında siyasal birleşme yolunu tercih eden devlet birliktelikleri de görülmüştür⁴. Bu devlet birlikteliklerinden biri de Senegambiya Konfederasyonu'dur. Senegal'in başkenti Dakar'da 17 Aralık 1981 tarihinde imzalanan bir antlaşma ile Senegal ve Gambiya devletlerinin birleşerek ortaya çıkardığı bu konfederasyon siyasal olarak farklı bir oluşum öngörmesi sebebiyle anayasa hukuku bilimi için ayrıca incelemeye değer bir konudur. Zira geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletler arasında belirli konularda iş birliği yapmak amacıyla ikili veya çoklu paydaşlardan oluşan konfederasyon türü siyasal yapılar ortaya çıkmaktadır. Çok üyeli birliktelikler olarak NATO⁵, Avrupa Birliği ve BRICS⁶ ilk akla gelen örnekler olmakla beraber ikili iş birliği amacıyla belirli devletler arasında belirli konularda konfederasyon kurulmasına yönelik sözleşmelere denk gelmektedir. Bu tür siyasal oluşumların nihai hedefi elbette birliktelik paydaşlarının karşılıklı menfaat elde etmesidir. Çalışmada Senegambiya Konfederasyonu özelinde, bu birlik-

³ HARTZENBERG, Trudi, "Regional Integration in Africa", World Trade Organization Economic Research and Statistics Division, Staff Working Paper ERSD-2011-14, Ekim 2011, (Çevrimiçi) https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201114_e.pdf, E.T. 18.11.2024.

⁴ Rodezya ve Nyasaland Federasyonu buna örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde Birleşmiş Milletler tarafından egemen devletler olarak kabul edilmeyen ancak 1950'li yıllarda varlıklarını kabul ettirebilmek için federal türde birleşme yolunu seçen Rodezya ve Nyasaland tarafından kurulan bu Federasyon on yıllık bir sürenin ardından 1963 yılında dağılmıştır. ROBSON, Peter, "The Problem of Senegambia", *The Journal of Modern African Studies*, C. 3, Sa. 3, 1965, s. 393.

⁵ NATO yani Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (*North Atlantic Treaty Organization*) Türkiye 1952 yılından beri üyedir.

⁶ Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti devletlerinin İngilizce baş harflerinin kısaltması olan BRICS, esas itibarıyla üye devletler arasında ekonomik iş birliğinin amaçlandığı ve zamanla üye sayısını artırdığı uluslararası bir örgütlenmedir.

tebliğin başarısızlıkla sonuçlanmasındaki sebepler üzerinden çıkarılacak sonuçlarla, başarılı bir devlet birlikteliği ile iyi yönetim (*governance*) modeline dair değerlendirmeler sunulması planlanmaktadır. Yöntemsel olarak literatür taraması ve çevrimiçi araştırmalar ile vaka çalışmasından elde edilen ikincil nitelikteki veriler toplanarak nitel yöntemlerle analiz yapılacaktır.

Coğrafi ve kültürel olarak birbirine çok yakın iki devlet olarak Senegal ve Gambiya arasında oluşturulan konfederal birlikteliğin başarısızlıkla sonuçlanması başta Afrika kıtasında benzer niyetteki diğer devletler üzere dünyanın farklı bölgelerindeki tüm devletler için belirli dersler barındırmaktadır. Bu konuda bilgi sahibi olmak isteyenler için Türkçe literatürde özel olarak Senegambiya Konfederasyonu'nun siyasal ve kurumsal yapısı üzerine yapılmış bilimsel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Senegal ve Gambiya devletleri hakkında yapılmış münferit bilimsel çalışmalar bulunmakla beraber bu iki devletin anayasal düzeni ve siyasal teşkilatlanması hakkında yeterli düzeyde bilimsel kaynağa ulaşılamamaktadır⁷. Türkiye'deki ticari işletmelerin dış ticari faaliyetleri ile ilgili alanlarda çalışmalar yapan ticaret odaları ve ilgili diğer kurum ve kuruluşların bu iki ülke ile ilgili raporlarında ise çok yüzeysel şekilde siyasal düzenleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır⁸. Bu raporlarda daha çok bu ülkelerin ekonomik ve ticari durumuna dair temel bilgiler yer almaktadır. Bu sebeple çalışmada daha çok İngilizce dilinde kaleme alınan bilimsel çalışmalar ve internet kaynakları kullanılmıştır. Senegal'in resmî dili Fransızca olduğu için yeri geldikçe Fransızca (resmî) kaynaklar da referans gösterilecektir. Analizin sağlıklı yapılabilmesi için literatür taraması sonucu ulaşılan tüm kaynaklar detaylı bir şekilde incelenerek aynı konuyu ele alan farklı çalışmalar üzerinden objektif değerlendirmelere ulaşılmaya çalışılacaktır.

⁷ T.C. Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi verilerine göre Türkiye'deki üniversitelerin lisansüstü eğitim programlarında Senegal ve Gambiya ile ilgili yazılan tezler incelendiğinde bu çalışmanın konusuna doğrudan katkı sağlayan bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır. Türkiye'deki üniversitelerin sosyal bilimler alanlarında Senegal ile ilgili Türkçe ve İngilizce dillerinde 1993 yılından bu yana toplam 6'sı doktora tezi olmak üzere toplam 34 tez yazılmış olup; bunların 4'ü mimarlık ve mühendislik, 2'si ziraat bilimleri, 3'ü halkla ilişkiler ve iletişim, 6'sı din bilimleri, 8'i ekonomi ve işletme, 2'si siyaset bilimi (1993 yılına ait aynı tez için iki farklı yazar bilgisi girildiği için bu çalışma tek bir tez olarak kabul edilmiştir), 6'sı uluslararası ilişkiler ve 3'ü sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki çalışmalardır. Yine benzer şekilde Gambiya ile ilgili Türkçe ve İngilizce dillerinde sosyal bilimler alanlarında 2007 yılından bu yana 3'ü doktora tezi olmak üzere 29 tez yazılmış olup; bunların 1'i sosyoloji, 2'si iletişim bilimleri, 3'ü işletme, 4'ü uluslararası ilişkiler, 9'u siyaset bilimi ve kamu yönetimi, 10'u bankacılık ve ekonomi alanlarında olmak üzere çalışmanın konusuyla ilgili doğrudan bilgilere ulaşılabilecek çalışmalar değildir. İlgili tezler için bkz. (Çevrimiçi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, E.T. 04.11.2024.

⁸ Bu raporların güncel versiyonlarına internet ağında açık erişim web sitelerinden ulaşılabilir. İnternetin yaygınlaşmasından evvel ise yine aynı amaç doğrultusunda basılı eserler ile bilgi paylaşımı amaçlanmaktaydı. Bunlardan biri için bkz. İSTANBUL TİCARET ODASI, **Senegal Ülke Etüdü**, Yayın No: 1997-40, Tanburacı Matbaacılık, İstanbul, 1997.

Çalışma ana başlıklar bağlamında kendi içinde beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Konfederasyonun tarafları olan Senegal ve Gambiya devletlerinin siyasal yapıları ve yakın tarihleri hakkında bilgiler verilecektir. Her iki devletin toplum yapısı hakkında da bilgiler verilecek çalışmada 1980'lerin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı anlaşılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın takip eden bölümlerinde ise sırasıyla Senegambiya Konfederasyonunu ortaya çıkaran sebepler, Konfederasyonun oluşumu, kurumsal yapısı ve işleyişi ile sona ermesi ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

I. KONFEDERASYONUN TARAFLARI HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

Senegambiya Konfederasyonu'nun oluşumu ve siyasi yapısı hakkında daha iyi analiz yapılabilmesi için öncelikle birliğin paydaşları hakkında yakın tarihlerdeki gelişmeler ışığında bilgi vermekte fayda bulunmaktadır. Bu bakımdan çalışmada öncelikle Senegal ve Gambiya devletlerinin siyasal sistemleri⁹ başta olmak üzere ülkeler hakkında temel bilgiler verilecektir.

A. Senegal Cumhuriyeti Siyasal Yapısı

Daha önceleri Portekiz ve İngiltere'nin sömürgecilik faaliyetlerinde bulunduğu ve 17. Yüzyıldan itibaren uzun yıllar Fransa'nın sömürgesi altında olan Senegal 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır¹⁰. Resmî adı Senegal Cumhuriyeti olan bu Batı Afrika ülkesi; Gambiya, Gine, Gine Bissau, Mali ve Moritanya ile komşu olup 2024 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 18 milyonluk bir nüfusa sahiptir¹¹. Bağımsızlığını kazanmasının ardından 2000 yılına değin Senegal Sosyalist Partisi (*The Socialist Party of Senegal*) tarafından yönetilen ülkede aynı yıl yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Senegal Demokratik Partisi (*Senegalese*

⁹ Anayasa hukuku ve siyaset bilimi alanında yapılan bilimsel çalışmalarda "siyasal sistem (*political system*)" kavramı kısaca hükümet (*government*) ve devleti (*state*) oluşturan tüm yasal kurumların ortaya çıkardığı düzen olarak ele alınmaktadır. HESLOP, D. Alan, "Political System", *Encyclopaedia Britannica*, (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/topic/political-system>, E.T. 17.11.2024. Bu çalışmada Senegal ve Gambiya devletlerinin siyasal sistemleri hakkında bilgiler verilirken devlet yapısı, teşkilatlanması ve hükümet sistemleri üzerinden hareket edilecektir.

¹⁰ Senegal, bağımsızlık mücadelesinde sınır komşusu Mali ile beraber hareket etmiş ve taraflar arasında Mali Federasyonu kurulmuştur. Bu Federasyon 4 Nisan 1960 tarihinde Fransa'ya karşı bağımsızlığını kazandıktan sonra 20 Ağustos 1960 tarihinde taraflarca feshedilmiştir. KURTZ, Donn M., "Political Integration in Africa: The Mali Federation", *The Journal of Modern African Studies*, C. 8, Sa. 3, 1970, s. 405-424. Resmî adı Mali Federasyonu olan bu siyasal yapı karşılaştırmalı literatürde de bu isimde kullanılmakla beraber T.C. Dışişleri Bakanlığı kaynaklarında Senegal-Mali Federasyonu olarak adlandırılmaktadır. (Çevrimiçi) <https://www.mfa.gov.tr/senegal-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, E.T. 10.10.2024.

¹¹ (Çevrimiçi) <https://www.unfpa.org/data/world-population/SN>, E.T. 11.10.2024.

Democratic Party) lideri Abdoulaye Wade'nin kazanmasıyla yeni bir dönem başlamıştır¹².

Senegal'in siyasal tarihi, bağımsızlığını kazandığı 1960 yılından bu yana 2000 yılındaki seçimler üzerinden ikiye ayrılarak incelenmektedir. Çalışmanın konusunu teşkil eden Senegambiya Konfederasyonu bu ayırmadaki ilk döneme denk gelmekle beraber yabancı literatürde Senegal'in yakından gözlemlendiği süreç 2000 yılı sonrası demokratik ilerlemelerin yaşandığı süreçtir.

7 Ocak 2001 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen yeni Anayasadaki¹³ düzenlemelere göre yarı-başkanlık hükümet sistemi ile yönetildiği anlaşılan¹⁴ Senegal'de başbakanlık kurumu olmakla beraber yürütme fonksiyonu ve devlet idaresine dair işlerde cumhurbaşkanı etkindir¹⁵. Cumhurbaşkanı Wade'nin ikinci dönemi sonrasında 2012 seçimlerinde, daha önce Wade'nin kabinesinde yer almış ve uzun bir dönem aynı partinin mensubu olarak beraber çalıştığı ancak seçim sürecinde muhalefet partileri tarafından desteklenen ve ittifak adayı (*Alliance for*

¹² Bağımsızlığını kazanmasının ardından uzun bir dönem Sosyalist Parti iktidarında tek partili bir siyasal sistemin görüldüğü Senegal'de 1976 yılında farklı siyasi partilerin kurulmasına izin verilmiş, 1981 yılında ise diğer siyasi kısıtlamalar kaldırılarak çok partili döneme geçilmiştir. AKA, Philip C., "The Continued Search for Appropriate Structures for Governance and Development in Africa in the 21st Century: The Senegambia Confederation in Historical and Comparative Perspective", *California Western International Law Journal*, C. 47, Sa. 2, 2017, s. 121.

¹³ Bu Anayasa 22 Ocak 2001 tarih ve 5963 sayılı Senegal Resmî Gazetesi'nde (*Journal officiel de la République du Sénégal*) yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anayasada şimdiye kadar birçok kez değişiklik yapılmıştır. Bunlar hakkında resmî bilgiler için bkz. (Çevrimiçi) <https://primature.sn/publications/lois-et-reglements/mises-jour-de-la-constitution>, E.T. 03.11.2024.

¹⁴ Frankofon devletlerin birçoğunda olduğu gibi Senegal'deki hükümet sisteminde Fransız tipi yarı-başkanlık sisteminin etkisi görülmektedir. JAKUBIAK, Łukasz, "Presidential Politics of Constitutional Amendment in Francophone Africa: The Case of Senegal", *Hungarian Journal of Legal Studies*, C. 61, Sa. 4, 2022, s. 386-407. Anayasadaki düzenlemeler ve bu ülkedeki siyasal gelişmeler analiz edildiğinde hükümet modelinin yarı-başkanlık sistemi olduğu, hatta zamanla başkanlık sistemine dönüştüğü şeklinde yorum yapılabilir. Karşılaştırmalı ülke incelemeleri yapılan başka bir çalışmada Senegal, Türkçe literatürde yaygın kullanımı "yarı-başkanlık" olan "*presidential-parliamentary democracies*" kategorisine dahil edilmektedir. SODARO, Michael J., *Comparative Politics - A Global Introduction*, 2. Baskı, McGraw Hill Press, Boston, 2004, s. 195.

¹⁵ Senegal'de bir süredir başbakanlık makamının gerekliliği tartışılmaktadır. Hatta 2019 yılında Ulusal Meclis tarafından yapılan anayasa değişikliği ile başbakanlık makamı lağvedilmişti. (Çevrimiçi) <https://constitutionnet.org/news/senegal-passes-constitutional-amendment-abolishing-post-prime-minister>, E.T. 02.11.2024. Kısa bir zaman sonra 2021 yılında yeniden bir anayasa değişikliği ile bu makam tekrar ihdas edilmiştir. (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/country/senegal/freedom-world/2023>, E.T. 02.11.2024. Yaklaşık üç yıl boyunca yürütme organının sadece cumhurbaşkanından oluştuğu ve başkanlık tipi hükümet sistemi ile yönetilen Senegal'de Cumhurbaşkanı Macky Sall 2022 yılında eski Ekonomi Bakanı Amadou Ba'yı tekrar başbakan olarak atamıştır. (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/world/africa/senegals-president-macky-sall-names-amadou-ba-prime-minister-2022-09-17/>, E.T. 02.11.2024. Senegal'de yaşanan anayasal krizler hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bkz. AFRICA CENTER FOR STRATEGIC STUDIES, "Making Sense of Senegal's Constitutional Crisis", 7 Şubat 2024, (Çevrimiçi) <https://africacenter.org/spotlight/senegal-constitutional-crisis/>, E.T. 02.11.2024.

the Republic) olarak gösterilen Macky Sall seçilmiştir. Sall'ın da iki dönemlik cumhurbaşkanlığı sonrasında 2024 yılı başında yapılan seçimlerde 2014 yılında kurulan yeni bir parti olan PASTEF¹⁶ adayı Bassirou Diomaye Faye cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve halen görevine devam etmektedir.

Devlet şeklinin cumhuriyet olduğu Senegal'de, siyasal düzen laik bir rejim üzerine kurulu ve çok partili yapıdadır. Anayasaya¹⁷ göre halkın doğrudan oylarıyla göreve gelen cumhurbaşkanının görev süresi beş yıl olup, 2016 yılında yapılan değişikliklerle iki dönem sınırlaması getirilmiştir (m.27). Cumhurbaşkanı dışında yürütme organında hükümetin başı olarak ayrı bir başbakanlık makamı da vardır (m.53). Yasamada ise tek meclisli¹⁸ bir parlamento modeline sahip ülkede, halkın oylarıyla beş yıllığına göreve gelen milletvekilinden oluşan Ulusal Meclis (*The National Assembly*) yasama faaliyetlerinde bulunmaktadır (m.59). Kendine özgü karma bir seçim sisteminin uygulandığı Ulusal Meclis seçimlerinde 165 milletvekili seçilmektedir. Bunlardan 15'i ülke dışında yaşayan seçmenleri temsil etmek için seçilmektedir¹⁹. Seçimler sadece ulusal düzeyde yasama ve yürütme organlarının belirlenmesinde değil, aynı zamanda yerel düzeyde yöneticiler ve temsilcilerin belirlenmesinde de yapılmaktadır. Demokratik seçim ilkelerine tam anlamıyla riayet edildiğini söyleyemeyeceğimiz Senegal'de belirli ve düzenli aralıklarla seçimler yapılması devlet yönetiminde temsili demokrasinin belirli düzeyde benimsendiğini göstermektedir.

Temsili demokrasinin yerel düzeyde de benimsendiği Senegal, idari teşkilatlanması bakımından 14 ayrı bölgeye ayrılmış üniter yapılı bir devlettir²⁰. Bu

¹⁶ Fransızca "*Patriotes africains du Sénégal pour le travail, l'éthique et la fraternité*" tamlamasının baş harflerinden oluşan bu partinin adının Türkçe çevirisi "Çalışma, Etik ve Kardeşlik için Senegalli Afrikalı Vatandaşlar" olup, partinin tüzük ve belgeleri incelendiğinde belirli bir siyasal ideoloji partisi olmadığı ve merkez partiler gibi halkın genelini kapsayıcı politikalar üretmeye odaklandığı anlaşılmaktadır. (Çevrimiçi) <https://pastef.org/>, E.T. 04.11.2024.

¹⁷ Senegal Anayasası'nın Fransızca orijinal metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://primature.sn/publications/lois-et-reglements/constitution-du-senegal>, E.T. 04.11.2024. Anayasanın İngilizce çevirisi için ayrıca bkz. (Çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Senegal_2016, E.T. 04.11.2024.

¹⁸ 1999-2001 ve 2007-2012 yılları arasında çift meclisli yasama modelinin görüldüğü Senegal'de parlamentonun üst kanadını oluşturan Senato bir kısmı halkın oylarıyla göreve gelen bir kısmı Cumhurbaşkanı tarafından atanan üyelerden oluşmaktaydı. LO, Abdou Khadre, "The Senegal Case Study", **Cómo Hacer que Funcione el Sistema Presidencial**, Editör: Andrew Ellis, Jesús Orozco Henríquez ve Daniel Zovatto, IDEA Press, Meksika, 2009, s. 220. İlgili çalışma için bkz. (Çevrimiçi) <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/6/2748/15.pdf>, E.T. 03.11.2024. Kitabın tamamına ayrıca şu adresten ulaşılabilir: (Çevrimiçi) <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/como-hacer-que-funcione-el-sistema-presidencial.pdf>, E.T. 02.12.2024.

¹⁹ Bu 15 milletvekili; en az 4'ü Afrika, 2'si Avrupa, 1'i Amerika ve Okyanusya, 3'ü Asya ve Ortadoğu olmak üzere sınırları daha önce belirlenen her bir seçim çevresinden azami 3'er milletvekili seçilecek şekilde belirlenmektedir. (Çevrimiçi) http://archive.ipu.org/parline/reports/2277_B.htm, E.T. 04.11.2024.

²⁰ (Çevrimiçi) <https://www.senegal.org/en/senegal/regions>; <http://www.statoids.com/usn.html>, E.T. 03.11.2024.

bölgeler; şehir (*departman*) ve ilçe (*arondisman*) şeklinde teşkilatlanmış olup merkez tarafından atanan vali (*gouverner*) ile yerel halk tarafından seçilen yöneticiler tarafından idare edilmektedir²¹. Siyasi istikrar bakımından Afrika kıtasındaki birçok devlete nazaran daha olumlu göstergelere sahip olduğu anlaşılan bu ülke, tarihi boyunca hiç askeri darbe yaşanmamış ender Afrika devletlerinden biridir²². Takip eden başlık altında ayrıca incelenecek olan Senegambiya Konfederasyonu'nun diğer paydaşı olarak Gambiya'ya göre yüzölçümü ve nüfus bakımından çok daha büyük bir ülke olan Senegal'in insan hakları ve demokrasi karnesinin son yıllarda pozitif yönde ilerlediği görülmektedir.

B. Gambiya Cumhuriyeti Siyasal Yapısı

2024 yılı sonu itibariyle 3 milyona yakın bir nüfusa²³ sahip olan Gambiya, yüzölçümü bakımından Afrika kıtasının en küçük ülkesidir²⁴. İsmi aldığı Gambiya Nehri'nin her iki kıyısı boyunca kurulmuş bu ülkenin Senegal dışında kara sınır komşusu yoktur. Coğrafi olarak üç tarafı Senegal topraklarıyla çevrili olan bu anklav benzeri ülkenin dış dünyayla bağlantısı Senegal dışında sadece Gambiya Nehri'nin de döküldüğü Atlas Okyanusu'ndan ibarettir²⁵. Gambiya Nehri tarih boyunca tarım ve ticaret alanlarında bölge toplumlarını kalkındırmıştır. Yeni Çağ'da okyanus ötesinden gelenler tarafından sömürgecilik faaliyetlerine maruz kalan bölgeler arasında en dikkat çekici yerlerden biridir. Günümüzde Senegal'den ayrı bir ülke olarak varlıklarını devam ettirebilmeleri konusunda Gambiyalılar için bu nehir hayatı derecede önem taşımaktadır.

Tarihte daha önceleri Portekizliler tarafından sömürgeleştirilen²⁶ Gambiya, 18. Yüzyıldan itibaren İngiltere'nin himayesine girmiş ve ardından Gambiya Kolonisi

²¹ (Çevrimiçi) <https://www.ifes.org/tools-resources/faqs/elections-senegal-2022-local-elections;> <https://afrique.latribune.fr/politique/2019-10-18/elections-locales-au-senegal-encore-reportees-a-2020-831048.html>, E.T. 03.11.2024.

²² AKA, s. 118.

²³ (Çevrimiçi) <https://www.unfpa.org/data/world-population/GM>, E.T. 11.10.2024.

²⁴ JUFFERMANS, Kasper / MCGLYNN, Caroline, "A Sociolinguistic Profile of the Gambia", **Sociolinguistic Studies**, C. 3, Sa. 3, 2008, s. 329. Gambiya'nın yüzölçümü farklı internet kaynaklarında 11.295 km² olarak belirtilmektedir.

²⁵ Gambia Nehri etrafına kurulmuş ve Senegal topraklarının içinde kalmış bu ülkenin haritadaki görünümünü tasvir etmek için "Senegal'in dişleri arasındaki bir muz (*a banana in the teeth of Senegal*)" nitelemesi yapılmaktadır. NORDLINGER, Christopher W., "Africa's Senegambia: a Confederation More of Form than Substance", 6 Ocak 1983, (Çevrimiçi) <https://www.csmonitor.com/1983/0106/010652.html>, E.T. 08.11.2024.

²⁶ RICHMOND, Edmun B., "Senegambia and the Confederation: History, Expectations, and Disilusions", **Journal of Third World Studies**, C. 10, Sa. 2, 1993, s. 176.

ve Protektorası adını almıştır²⁷. 18 Şubat 1965 tarihinde bağımsızlığını kazanmasından bu yana halen İngiliz Milletler Topluluğunun (*Commonwealth of Nations*) bir üyesidir²⁸. Bağımsızlığını kazanmasının ardından İngiltere tacına bağlı bir monarşi iken Nisan 1970’de yapılan referandum sonrası devlet şekli cumhuriyet olmuştur²⁹. Bağımsızlığını kazanmasının ardından yönetimin başında bulunan David Dawda Kairaba Jawara liderliğindeki siyasi iktidar yaklaşık otuz yıl sürmüştür. Jawara dönemi demokratikleşme ve insan hakları bakımından zayıf karnenin yanı sıra ekonomik ve siyasal olarak olumsuzlukların yaşandığı, istikrarsız bir dönem olarak değerlendirilmektedir³⁰. Çalışmanın takip eden kısımlarında detaylı bir şekilde inceleneceği üzere bu olumsuzlukların önüne geçmek ve gidişatı tersine çevirmek amacıyla Gambiya ve Senegal arasında iki devletin silahlı kuvvetlerini birleştirerek askeri gücünü artırma ve para birimlerini birleştirerek ekonomilerini güçlendirme başta olmak üzere birçok konuda müşterek fayda sağlama düşüncesi ile Senegambiya Konfederasyonu kurulmuştur. Konfederasyonun ömrünün kısa olması ve beklenen katkıyı sağlayamaması Gambiya’da siyasi krizlerin artarak devam etmesine neden olmuştur. 1994 yılındaki askeri darbe ile Jawara dönemi sona ermiş ve yönetim askeri darbenin başındaki isim olan Yahya Jammeh’e geçmiştir. Jammeh’in siyasi iktidarı da yaklaşık 20 yıl sürmüştür³¹.

Üniter devlet modelinin benimsendiği Gambiya, belediyeler ve yerel idari birimlerden oluşan beş bölgeye ayrılmıştır³². 1997 yılında yürürlüğe giren Ana-

²⁷ ARMITAGE, Cecil, “The Gambia Colony and Protectorate”, *Journal of the Royal Society of Arts*, C. 76, Sa. 3944, 1928, s. 811-818; RICHMOND, s. 177.

²⁸ HUGHES, Arnold / PERFECT, David, *A Political History of the Gambia, 1816-1994*, University of Rochester Press, ABD, 2006, s. 41.

²⁹ HUGHES / PERFECT, s. 175. Gambiya’da cumhuriyet rejimine geçişle beraber Birleşik Krallık Tacı ile anayasal monarşik bağ kopmuş ancak İngiliz Milletler Topluluğu’nda kalmaya devam edilmiştir. HUGHES / PERFECT, s. 41. Bağımsızlığını kazandıktan sonraki süreç ile cumhuriyetten önceki dönemde Gambiya’da uygulanan hükümet sistemi parlamenter monarşidir. AKA, s. 125.

³⁰ SALLAH, Tijan M., “Economics and Politics in the Gambia”, *The Journal of Modern African Studies*, C. 28, Sa. 4, 1990, s. 642, 647-648. Başka bir çalışmada ise Jawara döneminde birkaç küçük istisna dışında ağır bir insan hakları ihlalinin yaşanmadığı belirtilmektedir. PERFECT, David, “Politics and Society in the Gambia since Independence”, *History Compass*, C. 6, Sa. 2, 2008, s. 431. Yazarın Gambiya’nın yakın dönem siyasi tarihini tüm yönleriyle incelendiği başka bir çalışması için ayrıca bkz. PERFECT, David, *Historical Dictionary of the Gambia*, 6. Baskı, Rowman & Littlefield Publishers, ABD 2024.

³¹ Bu dönem “diktatörlük dönemi” olarak nitelendirilmektedir. NNAOCHA, Cajetan Ifeanyi / Ousman BOJANG, Mamakeh, “Dictatorship in African Politics and Governance: The Yahya Jammeh Adventure on the Gambia, West Africa (1994-2017)”, *Perspectives in History, Development and International Relations: Festschrift for Professor Ibrahim James*, Editör: Terhemba Wuam ve Philibus Audu Nwamagyi, Kaduna State University Department for History, Nijerya, 2018, s. 435-456. Gambiya’da 1994 yılına kadar olan dönem de anti-demokratik olarak nitelendirilmekle beraber 1994 yılı sonrasındaki döneme göre daha ılımlı olduğu, iktidar partisinin hâkim olduğu ancak bununla beraber sınırlı da olsa çok partili bir siyasal yapıya sahip bulunduğu belirtilmektedir. AKA, s. 125.

³² AKA, s. 126.

yasaya³³ göre devletin ve hükümetin başı olan Başkan (*President*), beş yıllık bir dönem için genel oyla seçilmektedir (m.62). Başkan, yardımcısını ve kabine üyelerini atamaktadır (m.70, 73). Yasama yetkisi 48'i seçimle göreve gelen, 5'i Başkan tarafından atanan 53 üyeli Ulusal Meclis'e aittir (m.88). Anayasada birey hak ve özgürlüklerine dair ve siyasi iktidarın sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler bulunmasına rağmen uygulamada anayasadaki düzenlemelerden farklı olarak anti-demokratik bir yönetimin görüldüğü Gambiya'da 2016 yılında yapılan başkanlık seçimlerini Adama Barrow'a kaybeden Yahya Jammeh seçim sonuçlarını tanımamış ve ülkede farklı siyasi krizlerin oluşumuna sebebiyet vermiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*Economic Community of West African States-ECOWAS*)³⁴ Gambiya'ya askeri müdahalede bulunmuş ve ardından Jammeh 21 Ocak 2017 tarihinde görevden ayrılarak ülkeyi terk etmiştir³⁵.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2019-2021 Gambiya Raporu'na³⁶ göre son yıllarda olumlu yönde ilerlemeler olduğu belirtilen bu ülke şimdiye kadar farklı uluslararası çalışma merkezleri tarafından hazırlanan insani gelişme endeksi sıralamasında son sıralarda yer almaktaydı. Senegal ile kurdukları Senegambiya Konfederasyonu'nun devam etmesi durumunda tablonun nasıl olacağını objektif olarak bilmek veya test etmek elbette mümkün değildir. Fakat biraz sonra farklı yönlerden ele alınacağı üzere konfederasyonun kuruluşundan sona ermesine kadar Gambiya tarafının bu birliktelikten beklentisi daha fazla olmuştur.

³³ Gambia Anayasası ve anayasa değişikliklerinin yer aldığı resmî internet sitesi için bkz. (Çevrimiçi) <https://judiciary.gov.gm/index.php/constitution-gambia>, E.T. 11.11.2024.

³⁴ Afrika kıtasının batısında yer alan 15 devlet tarafından (Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone, Togo) üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasi işbirliğini geliştirmek amacıyla 28 Mayıs 1975 tarihinde Nijerya'nın eski başkenti Lagos şehrinde kurulmuştur. 1977 yılında Topluluğa Yeşil Burun Adaları da üye olmuştur. 2000 yılında ise Moritanya üyelikten ayrılmıştır. Günümüzde halen 15 üyeli bir örgüttür. (Çevrimiçi) <https://www.ecowas.int/>, E.T. 12.11.2024.

³⁵ SANKANU, Mariam, "Why Gambia suffered a setback at Ecowas Parliament for Special Tribunal", 3 September 2024, (Çevrimiçi) <https://www.justiceinfo.net/en/135400-why-gambia-suffered-a-setback-at-ecowas-parliament-for-special-tribunal.html>, E.T. 11.11.2024); OWISO, Owiso / NAKANDHA, Sharon, "International Criminal Accountability for Yahya Jammeh's Administration: The Gambia-ECOWAS Court", 9 August 2023, (Çevrimiçi) <https://www.justsecurity.org/87511/international-criminal-accountability-for-yahya-jammehs-administration-the-gambia-ecowas-court/>, E.T. 11.11.2024.

³⁶ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, "The Gambia 2019-2021 Report", 2022, s. 17-20, (Çevrimiçi) <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/Finalfinal.pdf>, E.T. 10.11.2024.

II. KONFEDERASYONU ORTAYA ÇIKARAN GELİŞMELER

Afrika kıtasındaki birçok devletin gerek sömürgelerine karşı bağımsızlık mücadelesinde gerekse sonraki süreçte ekonomik ve siyasal krizlere karşı güçlerini birleştirerek hareket etme yönünde tutum içerisinde oldukları görülmektedir³⁷. Birçok yönden birbiriyle yakın ilişkiler içerisinde olan Senegal ve Gambiya'nın güçlerini birleştirme düşüncesi daha önceleri de gündeme gelmekle beraber bu birliktelik 1981 yılında yaşanan belirli gelişmeler sonrasında mümkün olabilmıştır. İki devlet arasında kurulan konfederasyon hakkında kurumsal ve siyasal analiz yapılabilmesi için bu birlikteliğin oluşumuna zemin hazırlayan gelişmeler “coğrafi yakınlık ve tarihi arka plan”, “toplumsal yapı ve kültürel ilişkiler”, “askeri iş birliği” ve “ekonomik ilişkiler” başlıkları altında ele alınacaktır.

A. Coğrafi Yakınlık ve Tarihi Arka Plan

Batı Afrika'nın önemli ticaret merkezlerinden biri olan Gambiya Nehri tarih boyunca bölgedeki tüm devletlerin birbirleriyle yakın ilişkilerde bulunmalarına imkân tanımıştır. Okyanusa döküldüğü yerden iç kesimlerine kadar nehrin etrafına kurulu olan Gambiya ile bu ülkenin kara sınırı olarak üç tarafını saran Senegal arasındaki ilişkiler ise çok daha yakın olmuştur. Öyle ki bu bölge için iki ülkenin isimlerinin birleşimini çağrıştıran “Senegambiya (*Senegambia*)” adlandırması 18. Yüzyıldaki İngiliz belgelerinde karşımıza çıkmaktadır³⁸. Aslında Senegambiya bölgesinin tarihsel olarak taşıdığı anlam daha eskilere dayanmaktadır. Senegambiya bölgesi tarih boyunca Gambiya ve Senegal'in yanı sıra Gine, Gine-Bissau, Mali ve Moritanya'nın belirli bölgelerini de içine alan geniş bir bölgeyi tasvir etmek için kullanılmıştır³⁹. Yakın dönemde ise Senegal ve Gambiya arasında kurulan Konfederasyon sonrası bu iki ülkenin mülki sınırlarından oluşan bölgeyi kapsayan siyasal bir anlam taşımaktadır. Aslında bu iki ülkenin sınırlarının birleştirilerek tek bir yapı oluşturulması fikrinin daha eskilere dayandığı görülmektedir. Konfederasyon antlaşmasının kabul edilmesinin

³⁷ Bu durumun en büyük sebebi Afrika kıtasındaki birçok devletin ekonomik ve siyasal krizlerle baş etme konusunda zayıf kalmasıdır. 2013 yılında dünyaca ünlü ekonomi dergisi Economist tarafından hazırlanan özel bir raporda Afrika kıtası “*a hopeful continent* (umut dolu bir kıta)” şeklinde nitelendirilse de kıtadaki devletlerin büyük çoğunluğu halen siyasi istikrarı tam anlamıyla sağlayamamıştır. THE ECONOMIST, “Special Report Emerging Africa”, 2 Mart 2013, (Çevrimiçi) https://www.economist.com/sites/default/files/20130203_emerging_africa.pdf, E.T. 18.11.2024. Aynı dergi bu tespitinden yaklaşık 10 yıl öncesinde ise bu kıta için “*umutsuz*” anlamına gelen “*hopeless Africa*” nitelemesi yapmıştı. THE ECONOMIST, “Hopeless Africa”, 11 Mayıs 2000, (Çevrimiçi) <https://www.economist.com/leaders/2000/05/11/hopeless-africa>, E.T. 18.11.2024.

³⁸ RICHMOND, s. 172; ROBSON, s. 393.

³⁹ RICHMOND, s. 173.

ardından ABD’li bir analist tarafından kaleme alınan yazıda Avrupalı sömürgecilerin daha önceden birçok kez İngiliz Gambiya’sı ve Fransız Senegal’ini tek bir bölge haline getirmeye çalıştıkları belirtilmektedir⁴⁰.

Coğrafya ve ortak geçmiş olarak birbirlerine çok yakın olan bu iki devlet, bağımsızlıklarını kazanmalarından evvel belirli konularda ikili iş birliği için ortak komiteler kurmuş ancak bu süreç başarıyla tamamlanamamıştır⁴¹. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ise sosyal, ekonomik ve askeri konularda ikili antlaşmaların bağımsızlıklarını tehlikeye düşürebilecekleri kaygısıyla önerilere temkinli yaklaşmışlardır⁴². Özellikle Gambiya tarafında, coğrafi olarak kendisinden çok daha büyük sınırları olan Senegal’e karşı ekonomik ve askeri bakımdan kendisini daha zayıf görmesi belirli çekinceleri beraberinde getirmiştir⁴³. 1980’li yılların başında yaşanan bir gelişme ise Gambiya tarafındaki bu çekinceleri ikinci plana atmıştır.

1981 yılında Gambiya Cumhurbaşkanı David D. K. Jawara, İngiltere’ye yaptığı bir seyahat esnasında ülkesinde gerçekleştirilen askeri darbenin bastırılması ve kamu düzeninin sağlanması için Senegal’den askeri yardım talep etmiştir⁴⁴. Askeri darbe, Senegal silahlı kuvvetlerinin yardımıyla beş günün ardından sonlandırılmış⁴⁵ ve ülkesine dönen Jawara olağanüstü hâl ilan etmiştir. Olağa-

⁴⁰ FISHMAN, Steve, “Senegambia: Two Nations in One”, 6 Ekim 1981, (Çevrimiçi) <https://www.csmonitor.com/1981/1006/100652.html>, E.T. 09.12.2024. Sömürgeci devletlerin Afrika’da sınırları oluştururken halkların etnik bağlarına dikkat etmeksizin keyfi hareket ettikleri ancak bu sınırların ülkeler sömürgelerine karşı bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından da esas alınmaya devam edildiği belirtilmektedir. GOLUB, Stephen S. / MBAYE, Ahmadou Aly, “National Trade Policies and Smuggling in Africa: The Case of the Gambia and Senegal”, *World Development*, C. 37, Sa. 3, 2008, s. 596.

⁴¹ ROBSON, s. 395. Taraflar arasındaki görüşmelere katkı sağlamak amacıyla Birleşik Krallık Hükümeti’nin önerisiyle Birleşmiş Milletler (BM) tarafından iki devletin akıbeti konusunda bir çalışma başlatılmıştır. Çalışmalar sonucunda BM Sosyal ve Ekonomik İlişkiler Departmanı tarafından 1964 yılında hazırlanan raporda Senegal ve Gambiya devletlerinin ekonomik, mali ve kurumsal olarak güçlerini birleştirmelerinde fayda bulunduğu vurgulanarak bunun için üç ayrı formül önerilmiştir. Bunlar; iki devlet arasında tam bir federasyon (Gambiya, Senegal’in bir eyaleti olarak planlanacak), siyasi özerkliğin olduğu gevşek bir federasyon (Gambiya’ya yüksek düzeyde siyasi özerklik tanınacak ancak dış ilişkiler bakımından Senegal’e bağlı kalacak) ya da iki devletin üniter yapısını koruduğu konfederasyon tipi birliktelik. İlgili rapor için bkz. UNITED NATIONS - DEPARTMENT OF ECONOMIES AND SOCIAL AFFAIRS, **Report on the Alternatives of Association Between the Gambia and Senegal**, New York, 1964. Raporu hazırlayanların ikinci seçeneğe ağırlık verdiği belirtilmektedir. ROBSON, s. 398-401.

⁴² SALLAH, s. 640.

⁴³ RICHMOND, s. 180. Gambiyalılar, Senegal tarafından ilhak edilmekten çekindikleri için siyasi iş birliği antlaşmalarına hep temkinli yaklaşmışlardır. GOLUB / MBAYE, s. 597.

⁴⁴ Askeri darbenin gerçekleştiği 30 Temmuz 1981 tarihinde Jawara’nın, İngiliz Milletler Topluluğu Konferansı’na katılmak için Londra’da olduğu ifade edilmektedir. RICHMOND, s. 192 (dn. 12).

⁴⁵ Darbecilerin ellerinde Jawara’nın eşi ve çocukları bulunmasına ve Gambiyalıların belirli kesiminin darbeye fiili olarak destek vererek sert bir direniş göstermelerine rağmen Senegal silahlı kuvvetlerinden seçkin bir grubun kısa süre içerisinde Gambiya’nın tek havalimanı olan Yundum’u ele geçirerek darbecilerin dirençlerini kırdığı ifade edilmektedir. SALLAH, s. 634.

nüstü hâl yaklaşık dört yıl sürmüştür. Askeri darbenin bastırılması sürecinde Senegal'in yardımı karşılığında Jawara'nın bu ülke ile olan ilişkilerini geliştirme yönündeki tutumu Senegambiya Konfederasyonu'nun ortaya çıkması için uygun siyasal zemini oluşturmuştur. Farklı kaynaklarda bu askeri yardım karşılığında iki devlet arasında bir siyasal yakınlaşma olduğu ve devlet başkanlarının iradesiyle bu yakınlaşmanın konfederasyon tipi bir yapılanma ile taçlanması yönünde fikir birliğine varıldığı belirtilmektedir⁴⁶.

Konfederasyonun ortaya çıkışında Gambiya'daki askeri darbenin bastırılmasına yönelik Senegal'in desteği etkili olmakla beraber iki devlet arasında bu tür bir birlikteliğin oluşturulmasında karşılıklı fayda içeren rasyonel faktörlerin de etkili olduğu anlaşılabilmektedir. Gambiya'nın askeri destekle beraber ulusal güvenliğini sağlama yönündeki menfaatine karşılık Senegal'in başta ekonomik olarak güçlenmek üzere belirli konularda siyasi menfaatleri taşıdığı anlaşılabilmektedir. Ayrıca Senegal'in tarihi olarak komşularıyla güçlerini birleştirmeye meyilli oldukları ifade edilebilir. Nitekim henüz bağımsızlıklarını kazanma aşamasında Mali ile beraber hareket etmeleri Senegal'in iş birliğine verdiği önemin bir göstergesidir⁴⁷. Gambiya, Mali'ye nazaran toplumsal yapı ve kültürel ilişkiler bakımından Senegal ile daha yakın bir devlettir.

B. Toplumsal Yapı ve Kültürel İlişkiler

Devletlerin siyasi yapısı ve yönetimini inceleyen ve yeni oluşumlar için öneriler sunulan anayasa hukuku bilimine yönelik nitelendirmelerden biri de anayasa mühendisliğidir. Afrika'da kültürel mühendislik olmaksızın siyasal mühendisliğin icra edilemeyeceğini savunan Mazrui, anayasa mühendisliği ve kültürel mühendislik (toplum mühendisliği) arasında sıkı bir ilişki olduğunu ifade etmektedir⁴⁸. Bu bakımdan Senegal ve Gambiya devletleri tarafından kurulan Senegambiya Konfederasyonu'nun siyasal açıdan iyi analiz edilebilmesi için öncelikle her iki devletin nüfus, etnik köken, dil ve dini özellikleri bakımından toplum yapısının ve kültürel ilişkilerinin ele alınmasında fayda görülmektedir.

⁴⁶ AKA, s. 141 (dn. 187); GOLUB / MBAYE, s. 597; RICHMOND, s. 182; SALLAH, s. 640-641.

⁴⁷ Mali Federasyonu olarak adlandırılan ve aralarında Senegal'in de bulunduğu Fransa'dan bağımsızlığını kazanmış sekiz devletin bu birlikteliği de çok kısa sürmüştür (1959-1963).

⁴⁸ MAZRUI, Ali A., "Constitutional Change and Cultural Engineering Africa's Search for New Directions", **Constitutionalism in Africa: Creating Opportunities, Facing Challenges**, Editör: Joseph Oloka-Onyango, Fountain Publishers, Kampala, 2001, s. 19. Başka bir çalışmada, kültürel mühendisliğin sağlanabilmesinde toplumların kendi geleceğini bilinçli bir şekilde inşa etmek için kişilerin egemenliğinden ziyade hukukun üstünlüğüne inanarak hareket etmesi gerektiği ifade edilerek Afrika kıtası için önerilerde bulunmaktadır. MBAKU, John Mukum, "The Rule of Law and Poverty Eradication in Africa", **African and Asian Studies**, C. 13, Sa. 4, 2014, s. 533.

1980’li yılların başındaki istatistiklere göre; yaklaşık 6 milyon nüfusu bulunan Senegal⁴⁹ ile 700.000’den biraz fazla nüfusa sahip Gambiya⁵⁰ arasında insan gücü bakımından ciddi bir fark olduğu anlaşılmaktadır. İnsan gücüne doğrudan etki eden bu sayısal fark halklar arasındaki manevi bağlarla giderilebilir. Nitekim Senegambiya Konfederasyonu Kurucu Sözleşmesi’nin giriş kısmında, Birliğin “tarihin cilveleriyle iki devlete bölünmüş tek bir halktan oluştuğu”⁵¹ belirtilmektedir. Bu romantizm dolu ifadenin jeneolojik bakımdan gerçekliği ise tartışmalıdır.

Senegal’de 17 farklı etnik grup olmakla beraber toplumun çoğunluğunun birbirine yakın kültür ve geçmişten gelen topluluklardan oluşan homojen bir yapıda olduğu ifade edilmektedir⁵². Gambiya da çok sayıda etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır⁵³. Bununla beraber her iki devlette belirli etnik gruplar oransal olarak diğerlerine göre daha kalabalıktır.

Senegambiya Konfederasyonu’nun inşa edildiği yıllarda her iki devletin liderinin aynı etnik kökenden⁵⁴ kişiler olmasının itici bir güç olduğu sonucuna ulaşılabilir⁵⁵. Liderler dışında halklar için ise aynı şey söylenemez. Zira etnik köken olarak birbirine yakın halklardan oluşsa da iki devletin sömürgelerinden edindiği Frankofon ve Anglofon kültürel farklılıklarının konfederasyon sürecinde sorun oluşturduğu belirtilmektedir⁵⁶.

⁴⁹ (Çevrimiçi) <https://www.worldometers.info/world-population/senegal-population/>, E.T. 11.10.2024.

⁵⁰ (Çevrimiçi) <https://www.worldometers.info/world-population/gambia-population/>, E.T. 11.10.2024.

⁵¹ Antlaşma metninde geçen ifadenin orijinali şöyledir: “...a single people divided into two States by the vicissitudes of History” (Giriş kısmı ilk cümle). UNITED NATIONS - TREATY SERIES, “Agreement Concerning the Establishment of a Senegambia Confederation”, Y. 1982, C. 1261, S. 20735, s. 332, (Çevrimiçi) <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201261/volume-1261-I-20735-English.pdf>, E.T. 03.11.2024. Bu sözleşme çalışmada bundan sonra “Kurucu Sözleşme” şeklinde kullanılacaktır.

⁵² Oransal olarak Senegal nüfusunun %43’ü *Wolof*, %24’ü *Pular*, %15’i *Serer* (bu grup *Wolof*’larla yakındır) olmak üzere diğerleri azınlık gruplardır. AKA, s. 121-122.

⁵³ Oransal olarak Gambiya nüfusunun %42’si *Mandinka* veya *Malinké* olarak adlandırılan bir grup, %18’i *Fula*, %16’sı *Wolof*, %10’u *Jola*, %7’si *Seraluleh*, %3’ü *Serer* olmak üzere diğer azınlık gruplar daha az orandadır. AKA, s. 125-126.

⁵⁴ 1980’lerin başında Senegal Cumhurbaşkanı Léopold Sédar Senghor ile Gambiya Devlet Başkanı D.D.K. Jawara’nın etnik kökenleri *Wolof*’tur. AKA, s. 126-127.

⁵⁵ Zira geçmişten günümüze kabilecilik anlayışının etkili olduğu Afrika’da liderlerin etnik kimliğinin çok önemli olduğu bilinmektedir. MWAKIKAGILE, Godfrey, *Ethnic politics in Kenya and Nigeria*, Nova Science Publishers, New York, 2001, s. 81. Eserin açık erişim dijital haline ulaşmak için bkz. (Çevrimiçi) <https://archive.org/details/ethnicpoliticsin0000mwak/mode/2up>, E.T. 18.11.2024.

⁵⁶ SALLAH, s. 643. Konfederasyon kurulmadan çok önce kaleme alınan başka bir çalışmada benzer bir analiz yapılmaktadır. 1965 tarihli bu çalışmanın yazarı, etnik olarak birbirinden çok uzak kökenleri olmayan Senegal ve Gambiyalıların farklı sömürgeler tarafından idare edilmelerinin kültürel olarak zaman içinde farklılaşmalarına yol açtığını ifade etmektedir. ROBSON, s. 395.

Sömürgelerinin etkileri olarak dil bakımından da iki devletin farklılaştığı görülmektedir. Konfederasyonun paydaşlarından Senegal’de resmî dil Fransızca olmakla beraber ülkede 25’den fazla farklı yerel dil konuşulmaktadır⁵⁷. Çünkü Senegambiya bölgesi dil çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir coğrafyadır. Benzer şekilde Gambiya’da resmî dil İngilizce olmakla beraber ülkede 10’dan fazla farklı yerel dil konuşulmaktadır⁵⁸. İki devletin resmî dilleri farklı olmakla beraber halklar bu dillere uzak değildir. Çünkü tarih boyunca Batı Afrika ticaretinin önemli merkezlerinden biri olan Senegambiya coğrafyasında İngilizce ve Fransızca dilleri poliglot yetenekleri haiz yerel halklar tarafından konuşulmuştur. Bu durum iki devlet arasında halklar nezdinde iletişim kolaylığı sağlayabilecek bir olgudur⁵⁹.

İletişim kolaylığının yanı sıra iki devletin halklarının din ve inanç durumları da benzerdir. Senegal’de çoğunluk Müslüman olup (%94), Hristiyan (%5) ve diğer yerel inançlara mensup kişiler (%1) azınlıktadır⁶⁰. Benzer şekilde Gambiya nüfusunun %90’dan fazlası Müslüman, %9’u Hristiyan olup kalan azınlık kısım ise yerel Afrika inançlarına mensuptur⁶¹.

C. Askeri İş Birliği

Afrika kıtasının en küçük yüzölçümüne sahip Gambiya’da modern bir ordunun bulunmaması bu ülkenin ulusal güvenlik meselelerinin başında gelmektedir. Eski sömürgesi olan ve bağımsızlığını kazandığından bu yana Topluluk (*Commonwealth*) üyesi olduğu İngiltere’nin bölgedeki askeri varlığı Gambiya’nın askeri eksikliğini belirli düzeyde telafi edebilmektedir. Hatta belki de coğrafi olarak Gambiya’yı çevreleyen Senegal’in bu ülke üzerinde ilhak emellerinin önündeki en büyük engel İngiltere’nin bölgedeki varlığıdır⁶². Senegal tarafından ilhak edilme kaygısına rağmen Gambiya’nın belirli sorunları karşısında en büyük askeri destekçisi yine Senegal olmuştur⁶³. İngiltere’nin askeri varlığı

⁵⁷ DIALLO, Ibrahima, “Attitudes toward Speech Communities in Senegal: a Cross-Sectional Study”, *Nordic Journal of African Studies*, C. 18, Sa. 3, 2009, s. 196.

⁵⁸ Bu diller ve tarihi Senegambiya coğrafyasındaki etkileşimleri hakkında ayrıca bkz. JUFFERMANS / MCGLYNN, s. 332 vd.

⁵⁹ Konfederasyon ile beraber Senegal ve Gambiya halklarının karşılıklı olarak birbirlerinin dillerini öğrenmeleri için belirli politikalar geliştirilmiştir. Gambiya’da Fransızca dili eğitim müfredatına dahil edilirken; Senegal’de yaklaşık on beş dakikalık İngilizce haber bültenleri yayımlanmaya başlamıştır. RICHMOND, s. 187.

⁶⁰ LO, s. 219.

⁶¹ HUGHES / PERFECT, s. 26.

⁶² Senegal’in bağımsızlığını kazanmasından önce sömürgecisi Fransa için de bu durum geçerliydi.

⁶³ GOLUB / MBAYE, s. 597.

Gambiya'yı dışa karşı korusa da iç güvenlik meselelerinde yetersiz kalmaktadır. Daha önceki açıklamalarda⁶⁴ ele alındığı üzere 1981 yılında Gambiya'da yaşanan askeri darbenin bastırılması ve kamu düzeninin tekrar temini sürecinde Senegal'in yardımları o dönem iki devlet arasındaki ilişkileri daha fazla yakınlaştırmıştır. Senegambiya Konfederasyonu'nun ortaya çıkmasında farklı etmenler olmakla beraber en büyük etmenin bu durum olduğu konuyla ilgili kaynaklarda belirtilmektedir.⁶⁵ Senegal tarafının konfederal birlikte ön plana çıkan menfaati daha çok ekonomik konularla ilgili olmakla beraber Gambiyalılar için askeri iş birliği yaparak ulusal güvenliklerini sağlamak yönünde olmuştur.

Gambiya'nın bu birlikteki en büyük hatta belki de tek kazancı askeri iş birliğidir. Askeri iş birliği özellikle Gambiya tarafı için dış güvenliğin sağlanmasındaki faydanın yanı sıra sınırları içinde siyasal düzenin korunması bağlamında ayrı bir teminat oluşturmuştur.⁶⁶ Konfederasyonun yürürlükte olduğu yıllarda kaleme alınan bir makalede dönemin diplomatlarından birinin "*Senegambiya Konfederasyonu, Senegal'in Gambiya'daki askeri birliklerinin biraz fazlasıdır*" şeklindeki ifadesi bu durumu özetler niteliktedir.⁶⁷ Nitekim konfederasyonun lağvedilmesinin ardından Gambiya'da 1994 yılında gerçekleştirilen ve Jawara dönemini sona erdiren askeri darbeye karşı Senegal'in yardım etmemesi bu ifadeyi kanıtlar niteliktedir.⁶⁸

D. Ekonomik İlişkiler

Tarihi olarak Batı Afrika'nın dört büyük ticaret merkezinden biri olarak gösterilen⁶⁹ Gambiya Nehri etrafında tarım faaliyetlerinde bulunan ve Atlas Okyanusu kenarlarındaki limanları üzerinden dış dünya ile ticaret yapan iki devletin ekonomik yapısı birbirine benzemektedir. Yüz ölçüm ve nüfus olarak aralarında büyük bir fark olduğu için ekonomik güçleri de birbirinden farklı olan Senegal ve

⁶⁴ "A. Coğrafi Yakınlık ve Tarihi Arka Plan" başlığı altında.

⁶⁵ AKA, s. 141 (dn. 187); GOLUB / MBAYE, s. 597; RICHMOND, s. 182; SALLAH, s. 640-641.

⁶⁶ Gambiya'da askeri darbeden önce tek emniyet teşkilatının Saha Gücü (*Field Force*) olarak bilinen paramiliter bir birlik olduğu ve bu birliğin ayaklanma girişiminden sonra dağıtıldığı ifade edilmektedir. Konfederasyon antlaşmasıyla beraber Senegalliler Gambiya'da asker konuşlandırmış, yerel tabanlı konfederal taburlar kurmuş ve Gambiya ordusunun eğitilmesine yardımcı olmuşlardır. RICHMOND, s. 183.

⁶⁷ İfadenin İngilizce orijinali şöyledir: "*Senegambia is little more than Senegal's army in the Gambia.*" Bkz. NORDLINGER.

⁶⁸ AKA, s. 142.

⁶⁹ 19. Yüzyılda Batı Afrika'da Nijer Nehri, Altın Kıyıları (*Gold Coast*), Sierra Leone ve Gambiya Nehri olmak üzere dört büyük ticari merkezin olduğu ifade edilmektedir. PHILLIPS, Lucie Colvin / HAUGHTON, Jonathan / MICHAEL, Ian, **The Senegambia Confederation**, The Institute of Development Anthropology, New York, 1987, s. 6.

Gambiya'nın tarih boyunca ortak noktası ise ekonomik sıkıntıları olmuştur⁷⁰. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından arzuladıkları ekonomik seviyeye bir türlü erişemeyen bu devletler arasında 1980'li yıllara kadar otuza yakın ticari antlaşma imzalanmıştır⁷¹. 1980'li yıllar ise bu iki devlet dahil Afrika kıtasındaki devletlerin büyük çoğunluğu için “kayıp yıllar” olarak adlandırılmaktadır⁷². Diğer kıtalardaki devletlerin önemli bir kısmının ekonomik olarak atılım gösterdiği bu dönemde Afrika ülkelerinde ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere sosyal ve siyasal krizlerin yoğun olarak yaşandığı görülmektedir. Bu sıkıntıları aşmak için devletler arasında ikili ve çoklu iş birliği antlaşmaları imzalanmış ancak ekonomik göstergeler yine de olumlu yöne çevrilememiştir. Zira her iki ülkenin de üretim kaynakları sınırlı olup tarım, hayvancılık, sanayi ve diğer üretim endüstrileri kendi halkları için dahi yeterli olamamaktadır. Konfederasyonun güçlü tarafı olan Senegal'de de ekonomik sıkıntılar yaşanmakla beraber coğrafi konumu ve ekonomik olarak kısıtlı imkanlara sahip bir ülke olması dolayısıyla Gambiya'nın Senegal'e olan ihtiyacı hep daha fazla olmuştur⁷³.

Her iki devlet için de ticareti geliştirmenin karşılıklı fayda sağlayacağı açık bir şekilde görünür olmakla beraber resmîyette bu konuda makul bir ilerleme kat edilememiştir. Resmî rakamlara göre Senegal ve Gambiya arasında ticari faaliyetler yok denecek kadar azdır⁷⁴. Çünkü bu iki ülke arasındaki ticari faaliyetler büyük oranda kaçakçılık yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Kaçakçılık faaliyetlerinin yaygın olması sebebiyle bir ürünün piyasa fiyatı iki ülkede fahiş farklara erişebilmektedir⁷⁵. Hem kaçakçılığı önlemek hem de iki ülke arasındaki ticaret hacmini geliştirmek için gümrük birliği ve ortak para birimi kullanımı üzerine çalışmalar yürütülmüş ancak olumlu bir sonuca varılamamıştır.

Senegambiya Konfederasyonu'nu ortaya çıkaran sebepler arasında tarafların ayrı ayrı ve birlikte ekonomik menfaat elde etmeye yönelik amaçları ön

⁷⁰ Konfederasyon öncesi iki devletin ekonomik durumlarına dair açıklamalar için ayrıca bkz. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 10-13.

⁷¹ GOLUB / MBAYE, s. 597.

⁷² Bu dönem için İngilizce literatürde “1980'lerin kayıp on yılı” anlamına gelen “*lost decade of the 1980s*” nitelemesi kullanılmaktadır. DARNTON, John, “-Lost Decade- Drains Africa's Vitality”, 19 Haziran 1994, s. 1, (Çevrimiçi) <http://www.nytimes.com/1994/06/19/world/lost-decade-drains-africa-s-vitality.html?pagewanted=all>, E.T. 18.11.2024. Afrika kıtasında 1980'lerdeki ekonomik sıkıntıları tasvir etmek için Yusuf Peygamber döneminde Mısır'da yaşanan yedi yıllık kıtlık sürecine göndermede bulunularak bu yıllar “*years of locust / locust years* (çekirge yıllar)” olarak nitelendirilmektedir. AKA, s. 115.

⁷³ AKA, s. 130-131.

⁷⁴ GOLUB / MBAYE, s. 595.

⁷⁵ GOLUB / MBAYE, s. 595.

planda olmakla beraber; iki devlet arasındaki bu oluşum Afrika'da kalkınma için siyasi bir yapı oluşturmaya yönelik ekonomik entegrasyon dışındaki en cesur adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir⁷⁶. Takip eden kısımda bu siyasi yapının oluşumu, yapısı ve işleyişi ele alınacaktır.

III. KONFEDERASYONUN OLUŞUMU

Tarih boyunca yakın ilişkiler içerisinde olan iki devlet olarak Senegal ve Gambia topraklarını da kapsayan bölge için eski tarihli belgelerde “Senegambiya” tabiri kullanılmıştır. Örneğin İngilizler 1765 yılında Senegal'deki Saint Louis ve Gorée Adası ile Gambia'daki James Adası olmak üzere iki bölgedeki yerleşimlerini ifade etmek için Senegambiya (*Senegambia*) terimini kullanmıştır. Bu terim, Versay Antlaşması uyarınca İngiltere'nin Saint Louis'i Fransa'ya bıraktığı 1783 yılına kadar kullanımda kalmıştır⁷⁷. Tarihsel bir anlama da sahip bu terim daha sonra 17 Aralık 1981'de Senegal'in başkenti Dakar'da Senegal ve Gambia devlet başkanları tarafından hazırlanan bir sözleşmede karşımıza çıkmaktadır⁷⁸. Konfederasyonun oluşumunun hukuki dayanağı olan bu sözleşme, her ne kadar Gambia'daki askeri darbenin Senegal'in yardımlarıyla bastırılmasının ardından hazırlanmış olsa da yukarıda ayrı başlıklar altında ele alındığı üzere coğrafi, ekonomik, kültürel, siyasi ve toplumsal olarak iki devletin müşterek şekilde sahip olduğu tarihi bir mirasın sonucudur.

İki devletin o dönemki siyasi iktidarlarının fikri olarak ortaya çıkan Senegambiya Konfederasyonu'ndan beklenen temel menfaatler; devletlerin silahlı güvenlik güçlerini birleştirerek caydırıcı güçlerini arttırmak, ekonomik ve parasal iş birliğini teşvik etmek, dış politika ve iletişim dahil olmak üzere bir dizi alanda politikaları koordine etmek olarak belirtilmektedir⁷⁹. Tüm bunları yaparken iki devletin üniter yapısının korunması yönünde başlangıçta prensip anlaşmasına varıldığı da görülebilmektedir. Örneğin Kurucu Sözleşmeye göre; Konfederasyon Başkanı iki devletin silahlı kuvvetlerinin birleştirilmesiyle oluşan birlik ordusunun komutanı olarak kabul edilmekte ve birliğin savunma ve güvenliğinden sorumlu olmaktadır (m.8/1). Daha sonra hazırlanacak bir protokol ile her iki devletin anayasal gereklerine uygun olarak sorumluluklarını yerine getirmeleri öngörülmüştür (m.8/2). Bu hükmün dışında ayrıca Gambia Devlet Başkanının kendi

⁷⁶ AKA, s. 139.

⁷⁷ ACCESS GAMBIA, “Senegambia Origins”, (Çevrimiçi) <https://www.accessgambia.com/information/senegambia-meaning.html>, E.T. 18.11.2024.

⁷⁸ UNITED NATIONS - TREATY SERIES, s. 331-336.

⁷⁹ AKA, s. 134.

ülkesinin silahlı kuvvetlerinin başkomutanı olmaya devam edeceği düzenlenmektedir (m.8/3). Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, her iki devletin (özellikle Gambiya) askeri güçlerini birleştirme niyetlerinin yanında üniter yapısını koruma yönünde bir refleksinin olduğu anlaşılabilir⁸⁰.

Uluslararası alanda bağımsız devletler olarak varlıklarını devam ettirecek olan Senegal ve Gambiya, güçlerini birleştirerek üst bir siyasal çatı teşkilatlanma ile bölgesel olarak istikrarı yakalama amaçlarını gerçekleştirirken uluslararası hukuka saygı duyarak hareket edeceklerini en başta beyan etmişlerdir. Kurucu Sözleşmenin giriş kısmında taraflar; yakınlaşma, dayanışma ve bölgesel iş birliği amacıyla geçmişte ve günümüzde yapılan birçok denemeyi göz önünde bulundurarak Birleşmiş Milletler Şartı, Afrika Birliği Örgütü Şartı ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu Antlaşmasına saygılı olarak davranacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Taraflar arasında karşılıklı fayda ve güç birliği konusunda fikir birliğine varılmış olmakla beraber konfederasyonun iki paydaşı arasında ciddi anlamda güç farkı bulunmaktaydı⁸¹. Bu farklılık birliğin oluşumundan başlayarak kurumsal yapısı ve işleyişinde de kolaylıkla fark edilebilmektedir.

IV. KONFEDERASYONUNUN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Siyasal yapıların kuruluşu ve teşkilatlanması hukuki düzenlemelere dayanmakla beraber planlanan kurumsal yapı her zaman başarılı bir şekilde uygulanamayabilir. Bu durum siyasal yapının işleyişini de etkilemekte ve planlamalardan farklı sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Bu duruma örnek olarak sunulabilecek Senegambiya Konfederasyonu'nun kurumsal yapısı ve işleyişi ayrı başlıklar altında incelenecektir.

A. Konfederasyonun Kurumsal Yapısı

Kurucu Sözleşmeye göre Senegambiya Konfederasyonu'nun kurumları Başkan (*President*), Başkan Yardımcısı (*Vice President*), Bakanlar Konseyi (*Council of Ministers*), Parlamento (*The Confederal Parliament*), Savunma ve Güvenlik Konseyi (*Defence and Security Council*) şeklinde sıralanmaktadır.

⁸⁰ Birliğin "küçük" paydaşı olarak Gambiya'nın bu yöndeki hassasiyeti daha fazladır. Zira iki devletin silahlı kuvvetlerinin güçlerini birleştirmesiyle oluşan birlik ordusunun başkomutanı olarak Senegal Cumhurbaşkanı öngörülmesi için Gambiya'nın Senegal egemenliği içinde kaybolabileceği endişesi ile 8. maddeye ilave fıkralar eklendiği görülmektedir.

⁸¹ AKA, s. 141.

Kurucu Sözleşmeye göre Birliğin başkanı Senegal Cumhurbaşkanı olup yardımcısı Gambiya Devlet Başkanıdır (m.6). Başkanlık makamı Senegal’de olduğu için konfederasyonun Daimî Sekreteryası da Dakar’da kurulmuştur⁸². Başkan için çalışacak olan sekreteryaya konfederasyonun diğer organlarının koordineli şekilde çalışmasına hizmet edecektir.

Konfederasyonun Başkan ve Başkan Yardımcısı aynı zamanda Bakanlar Konseyi’nin de Başkan ve Başkan Yardımcısıdır (m.10/2). Bakanlar Konseyi üyeleri Konfederasyon Başkanı ve Başkan Yardımcısının mutabık kalarak atadığı kişilerden oluşur (m.10/1). Benzer şekilde Savunma ve Güvenlik Konseyi üyeleri de Konfederasyon Başkanı ve Başkan Yardımcısının mutabık kalarak belirleyebileceği diğer kişilerden oluşur (m.9/2). Bakanlar Kurulu, Konfederasyon Başkanı tarafından belirlenen gündem konularıyla ilgilenir (m.10/3).

Konfederasyonun yasama organı olan Konfederal Parlamento birliğin ortak çıkarlarını ilgilendiren konuları “müzakere” etmekle görevlendirilmiştir (m.12/1). Gerek Konfederasyon Başkanı gerekse Başkan Yardımcısı, birliği ilgilendiren sosyal, ekonomik ve mali konuları parlamentonun gündemine getirebilmektedir (m.12/2). Parlamento üyelerinin üçte ikisinin Senegal Ulusal Meclisi tarafından kendi üyeleri arasından, üçte birinin Gambiya Temsilciler Meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçilmesi öngörülmüştür (m.11/3)⁸³. Çalışma usul ve esaslarını kendi hazırlayacağı bir tüzükle belirleyecek olan parlamento (m.11/5), üyeleri arasından kendi başkanını seçecektir (m.11/4). Bu düzenleme uyarınca Senegal Cumhurbaşkanı Abdou Diouf Konfederasyonun Başkanlığını yürütürken, Gambiya Devlet Başkanı Sir Dawda K. Jawara da Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir⁸⁴.

B. Konfederasyonun İşleyişi

Konfederasyonun kurumsal yapısı oluşturulurken Senegal’in bariz üstünlüğü görülmekle beraber birlik adına karar alırken Başkan ve Başkan Yardımcısının ortak hareket etmesi arzulanmıştır. Bu durum Kurucu Sözleşmede açıkça düzenlenmektedir. Örneğin, Konfederasyon olarak bir uluslararası antlaşma imzalanana-

⁸² PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 16.

⁸³ Bu düzenlemeler ışığında ilk parlamentonun 40’ı Senegalli ve 20’si Gambiyalı olmak üzere 60 üyeden oluştuğu ifade edilmektedir. RICHMOND, s. 183. Üçte iki ve üçte birlik oransal dağılım parlamentonun çalışmalarında da uygulanmıştır. Örneğin Konfederasyon bütçesine dair parlamento komisyonu oluşturulurken bu oransal dağılım üzerinden hareket edildiği ifade edilmektedir. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 15-16.

⁸⁴ RICHMOND, s. 183.

cağı zaman Konfederasyon Başkanının bu antlaşmayı “Başkan Yardımcısı ile mutabık kalarak” müzakere etmesi öngörülmüştür (m.16). Müzakere edilen ilgili uluslararası antlaşmanın onaylanabilmesi için ise ayrı bir mekanizma öngörülmüştür. Bunun için Konfederasyon Parlamentosu tarafından yetki verilmesi ve konfedere devletler tarafından uygulanması için gerekli yasaların çıkarılması gerekmektedir. Bu iki şartın gerçekleşmesini müteakip Konfederasyon Başkanı antlaşmayı onaylayabilecektir (m.16). Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere konfederasyonun paydaşı olan iki devletin ulusal meclisleri egemenliklerini muhafaza etmektedir. Bu durum birliğin anayasa hukuku ve siyaset bilimi literatürlerindeki konfederasyon kurumuna da uygun olduğunu göstermektedir.

Konfederasyonun yönetim ve karar organlarının oluşumu üzerinden kurumsal yapısı incelendiğinde bu birlikteliğin uzun ömürlü olamayacağı en başından anlaşılabilir. Senegal ve Gambiya parlamentolarının eşit olmayan bir şekilde temsil edildiği Konfederasyon Parlamentosu ve devlet başkanlarının inisiyatif ile belirlenecek kişilerden oluşacak organlar ile güçlü ve istikrarlı bir kurumsal yapının ortaya çıkması elbette düşünülemezdi⁸⁵. Nitekim birlikteliğin henüz başlarında, 1983 yılında iki devletin Maliye Bakanları arasında Konfederasyon bütçesiyle ilgili bir meseleden dolayı ciddi bir gerilim yaşanmıştır⁸⁶. Devam eden yıllarda da kurumsal istikrarın bir türlü sağlanamamış olması birliktelikten beklenen faydayı ortaya çıkaramamıştır⁸⁷. Bunun sonucunda Senegambiya Konfederasyonu kuruluşunun üzerinden henüz on yıl dahi geçmeden sona ermiştir.

V. KONFEDERASYONUN SONA ERMESİ

Senegal ve Gambiya devletleri arasında konfederasyon oluşturma fikrinin ilk başta her iki tarafta da büyük bir umutla karşılandığı ifade edilmektedir⁸⁸. Hatta

⁸⁵ Afrika kıtasındaki devletlerin kurumsallaşamaması hususunda ABD eski başkanlarından Barack Obama'nın 2009 yılında Gana Ulusal Meclisi'nde yaptığı konuşmadan bir kesiti aktarmakta fayda bulunmaktadır: “*History is on the side of these brave Africans, not with those who use coups or change constitutions to stay in power. Africa doesn't need strongmen, it needs strong institutions.*” (Tarih cesur Afrikalıların yanındadır, iktidarda kalmak için darbe yapanların ya da anayasaları değiştirenlerin değil. Afrika'nın güçlü adamlara değil, güçlü kurumlara ihtiyacı var). The White House Office of the Press Secretary, Remarks by the President to the Ghanaian Parliament, 11 Temmuz 2009, (Çevrimiçi) <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-ghanaian-parliament>, E.T. 28.11.2024.

⁸⁶ SALLAH, s. 641.

⁸⁷ Konfederasyon halen yürürlükte iken 1987 yılında kaleme alınan bir raporda tarafların bu birliktelikten memnun olmadıkları ve kurumların zoraki çalıştığı ifade edilmektedir. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 4.

⁸⁸ AKA, s. 135. O dönem kaleme alınan bir gazete makalesinde Gambiya'da bu birlikteliği kaygıyla karşılayanların da olduğu belirtilmektedir. En büyük kaygı, Senegal'in Gambiya'ya ilhak edeceği yönündedir.

Gambiya Cumhurbaşkanı Jawara, bu birlikteliği Afrika’da kıtasal bir birlikteliğe açılan bir kapı olarak değerlendirmiştir⁸⁹. Baştaki büyük coşku ve beklenti kısa zaman içinde hayal kırıklığı ile sonuçlanmış, çeşitli alanlarda politika entegrasyonu ve öngörülen hedeflerin kademeli olarak gerçekleştirilmesi için kurumsal bir çerçeve oluşturulması şeklindeki hedeflere ulaşılammıştır⁹⁰. Bunların sonucunda Kurucu Sözleşme yürürlüğe girdikten yaklaşık yedi buçuk yıl sonra 30 Eylül 1989 tarihinde birlik resmî olarak lağvedilmiştir⁹¹. Konfederasyonunun sona erme sebeplerinden öne çıkanlar aşağıda bu başlık altında ele alınacaktır.

En başından beri Senegal tarafından ilhak edilme⁹² kaygısıyla sürece temkinli yaklaşan Gambiya kamuoyunun eleştirileri sonucunda Jawara’nın Konfederasyon Başkanlığının dönüşümlü olarak yürütülmesini talep etmesine rağmen Senegal’in bu fikre sıcak bakmaması sona ermenin görünürdeki sebebidir⁹³. Aslında Gambiya tarafında bu birlikteliğe duyulan inanç hiçbir zaman kaygıların önüne geçememiştir⁹⁴. Senegal tarafında ise konfederasyonun oluşum sürecinde alınan kararlar doğrultusunda yapılması gereken entegrasyonun yavaş ilerlemesinden dolayı bir tepki olduğu ifade edilmektedir⁹⁵.

Kurucu Sözleşmede askeri iş birliğinin yanı sıra ekonomik kalkınma ve ortak hareket etme yönünde amaçların belirtilmesine rağmen fiiliyatta askeri iş birliğine ağırlık verildiği, ekonomik iş birliği politikalarının geliştirilemediği belirtilmektedir⁹⁶. Taraflar arasında ekonomik iş birliği taahhüt edildiği için Gambiya’nın ticari

Yazar, bu düşüncenin Senegal tarafında dahi dile getirildiğini ifade etmektedir. GUPTE, Pranay B., “Gambia Enters Union with Senegal on Wary Note”, 1 Şubat 1982, s. 2, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/1982/02/01/world/gambia-enters-union-with-senegal-on-wary-note.html>, E.T. 19.11.2024.

⁸⁹ AKA, s. 135.

⁹⁰ İki bağımsız devlet arasındaki bu birlikteliğin Kurucu Sözleşme’de hedeflenen politikaları uygulama aşamasında başarısız kaldığı ve konfederasyonun büyük ölçüde sembolik bir birliktelik olduğu ifade edilmektedir. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 6.

⁹¹ AKA, s. 136.

⁹² Henüz iki devletin de bağımsızlığını kazanma sürecinde kaleme alınan bir çalışmada silahlı güç bakımından çok eksiği bulunan Gambiyalıların, topraklarının Senegal tarafından bir gün içinde işgal edilebileceğinin farkında oldukları ve bunu önleyebilmesi için ne Birleşmiş Milletler’e ne de Birleşik Krallık Hükümeti’ne çok güvenmedikleri belirtilmektedir. ROBSON, s. 395.

⁹³ Gambiya Devlet Başkanı Jawara, Konfederasyon Başkanlığının kendisi ve Senegal Cumhurbaşkanı Abdou Diouf arasında dönüşümlü olarak yürütülmesini önermesi üzerine, Senegal her iki tarafın da iki bağımsız egemen devletin başkanları olduğu düşüncesiyle konfederasyondan tek taraflı olarak çekilmiştir. SALLAH, s. 642.

⁹⁴ Gambiyalıların, konfederasyondan öncesinde de Senegallileri kibirli ve güvenilmez insanlar olarak gördükleri belirtilmektedir. RICHMOND, s. 188.

⁹⁵ SALLAH, s. 641-642.

⁹⁶ GOLUB / MBAYE, s. 597.

faaliyetlerde bürokratik engelleri kaldırmasına rağmen Senegal'in, özellikle Fransız ürünlerinin Gambiya'ya girişinde ticaret engellerini sürdürmesi birlikten beklenen karşılıklı faydayı engelleyen sebeplerden biri olmuştur⁹⁷.

Senegambiya Konfederasyonu'nun sona erme sebeplerine dair yabancı literatürdeki çalışmalar ve o dönemki medya kaynakları beraber değerlendirildiğinde “belirli düzeyde bürokratik ve siyasal iş birliği sağlanmadan ekonomik iş birliğini gerçekleştirmenin kolay olmayacağı” analizi yapılabilir. Nitekim Senegal ve Gambiya arasında bürokratik ve siyasal iş birliği oluşturulamadığı için konfederasyondan beklenen karşılıklı ekonomik fayda bir türlü sağlanamamıştır. Senegal'in tek taraflı olarak menfaat elde ettiği bu birliktelikten Gambiya tarafının memnun kalması elbette düşünülemezdi. Bu süreçte Gambiya tarafının çok az ekonomik fayda gördüğü anlaşılabilmektedir. Öyle ki; konfederasyonun oluşum sürecinde “ortak para birimi” üzerinde her iki taraf hem fikir iken, daha sonraları Gambiyalılar bu kararlarından vazgeçmişlerdir⁹⁸. Birliğin diğer paydaşı olan Senegal'in ortak para biriminden ziyade sömürgecilerinin para birimlerini kullanmayı tercih etmesi ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken başka bir konudur.

Gambiya'nın üç tarafını kara sınırlarıyla çevreleyen Senegal, birlikteliğin güçlü tarafı olduğunun farkında olarak Gambiya'nın işlerine karışmaya çok hevesli olması farklı sorunları da beraberinde getirmiştir⁹⁹. Bu durum karşısında Gambiya'da halk ve yöneticilerin, güçlerini ve kimliklerini kaybetmekten ve Senegalliler tarafından tamamen tahakküm altına alınmaktan korktuklarına dair işaretler gösterilmektedir¹⁰⁰. O dönem Gambiyalı bir yöneticinin “bunun bir konfederasyon değil, düpedüz ilhak olduğunu”¹⁰¹ ifade etmesi bu durumu destekler niteliktedir.

⁹⁷ RICHMOND, s. 185-186.

⁹⁸ AKA, s. 138. 1984 yılının başlarında Gambiya'nın para birimi Dalasi yüzde elli yakın değer kaybettiği zaman bu ülkede Senegal'in para birimi olan Frank'a (*CFA Franc*) geçilmesi yönünde kamuoyu oluştuğu belirtilmektedir. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 17. Gambiya'da resmî para birimi halen Dalasi'dir.

⁹⁹ SALLAH, s. 634. Örneğin 1989 yılının ilkbaharında Senegal ve Moritanya arasında yaşanan ve her iki devletin sınırları içinde yaşayan diğer devletin topluluklarının karşılıklı göçe zorlandığı süreçte Senegal'in Gambiya'ya baskı kurarak bu ülkedeki Moritanyalıları sınır dışı etmeye çalıştığı ifade edilmektedir. RICHMOND, s. 183-184.

¹⁰⁰ HUGHES, Arnold / LEWIS, Janet, “Beyond Francophonie? The Senegambia Confederation in Retrospect”, *State and Society in Francophone Africa since Independence*, Editör: Anthony Kirk-Greene & Daniel Bach, Palgrave MacMillan, 1995, s. 236.

¹⁰¹ Metnin orijinali şöyledir: “*This is not a confederation. This is annexation. And you must call a cat a cat*” (Bu bir konfederasyon değil. Bu bir ilhak. Bir kediye “kedi” denilmeli (başka bir isim değil)”. SALLAH, s. 641.

Kendisinden beklenen fayda bir türlü görülemeyen ve özellikle Gambiya tarafında “eşitsizlik” olduğu yönündeki tepkiler giderek gün yüzüne çıkan bir süreçte, Konfederasyon Başkan Yardımcısı olan Jawara’nın, Konfederasyon Başkanı olarak sürekli Diouf’un olmasının adil olmadığını belirterek şikâyetle bulunması dağılmaya giden süreci başlatmıştır¹⁰². Çünkü o dönem Senegalliler kendilerini Jawara’nın kurtarıcısı ve Gambiya’nın güvenliğinin teminatı olarak görmekteydi. Bu sebeple Gambiya tarafının böyle bir talebi Senegal için makul görülmediği gibi tepkiyle karşılanarak birlikteliğin zaman ve para kaybı olduğu gerekçesiyle Gambiya’daki silahlı birliklerini geri çekmesine sebep olmuştur. Böylelikle iki devlet arasındaki konfederal birliktelik sona ermiştir. Konfederasyonun sona ermesinin ardından 1994 yılında Gambiya’da Jawara’nın siyasi iktidarına yönelik gerçekleştirilen askeri darbenin bastırılması için Senegal’in yardım etmemesi ve askeri darbenin bu defa başarılı olması Jawara’nın konfederasyon sürecindeki kazanımlarını kanıtlar niteliktedir¹⁰³.

Yaşanan bu gelişmeleri özetlemek gerekirse; Senegal ve Gambiya arasındaki birlik denemesi Gambiya’nın “ekonomik ve siyasi bağımsızlığından ödün vermek istememesi” ve buna karşılık Senegal’in “karşılık gelen ekonomik ve siyasi tavizler olmaksızın Gambiya’nın güvenliğini üstlenmeyi reddetmesi” nedeniyle başarısız olduğu ifade edilebilir¹⁰⁴. Her iki ülke arasında tarih boyunca yakın ilişkiler kurulmuş olması, yakın etnik unsurlara sahip toplumlardan oluşmaları, ortak bir dini ve kültürel mirası paylaşmalarına rağmen, her iki ülke de farklı Avrupalı güçler tarafından yönetilmiş ve bağımsızlıklarından sonra bile farklı sömürge bağılıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir¹⁰⁵. Sömürgelerine bağılıkları aslında onları birbirlerinden uzaklaştıran en önemli etkidir¹⁰⁶.

¹⁰² RICHMOND, s. 184.

¹⁰³ AKA, s. 142.

¹⁰⁴ TOURAY, Omar A., *The Gambia and the World - A History of the Foreign Policy of Africa's Smallest State, 1965-1995*, Hamburg African Studies, Almanya, 2000, s. 118. Örneğin; Gambiya tarafında serbest ticaret bölgesi ve gümrük birliği konusunda aşamalı bir geçiş olması gerektiği fikri hâkim iken Senegal tarafı bu iki uygulamanın da bir an evvel hayata geçmesini talep etmekteydi. PHILLIPS / HAUGHTON / MICHAEL, s. 22.

¹⁰⁵ RICHMOND, s. 188; SALLAH, s. 640.

¹⁰⁶ Toplumların karakteristik farklılıklarını açıklamak için kullanılan en yaygın teorilerden biri coğrafya hipotezidir. Montesquieu ile daha eskilerde İbn-i Haldun’un hava ve coğrafi şartların insan karakteri üzerindeki etkisine yönelik açıklamaları üzerine geliştirilen bu hipoteze karşı dünyanın farklı yerlerindeki örnekler ile antitez geliştirilebilmektedir. Örneğin Kore yarımadasında benzer iklim koşullarında yaşayan ve yakın döneme kadar beraber yaşamış bir halk olarak ortak geçmişe sahip iki devlet olan Güney Kore (Kore Cumhuriyeti) ve Kuzey Kore (Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti) arasında keskin bir ayrım görülmektedir. ABD’nin Teksas Eyaleti ile Meksika’nın kuzey kesimi arasında da benzer bir durum söz konusudur. Benzer örnekleri daha fazla arttırabileceğimiz bu tür bir farklılık Senegal ve Gambiya için de söylenebilir. Coğrafya, tarih ve din başta olmak üzere birçok yönden birbirine yakın bu iki devlet arasın-

Konfederasyonun lağvedilmesinin ardından Senegal askeri birliklerinin Gambiya'dan geri çekilmeleri sürecinde Senegal Devlet Başkanı Diouf "iki ülke arasında özel ve ayrıcalıklı bir ilişkinin var olmaya devam edeceğini" açıklamıştır.¹⁰⁷ Nitekim birliğin dağılmasından kısa bir süre sonra 1991 yılının Ocak ayında Senegal ve Gambiya arasında ticari iş birliği ve dostluk anlaşması imzalanmıştır.¹⁰⁸ İki ülke arasında halen birçok konuda iş birliği antlaşması bulunmakla beraber geçmişten çıkarılan dersler doğrultusunda konfederal yahut başka bir tür siyasal birliktelik gündeme gelmemektedir.

SONUÇ

Tarih boyunca devletler arasında bazen ikili bazen çoklu antlaşmalarla ortaklıklar kurulmuştur. Hatta bazı devletler ortaklıktan öte geçerek devletlerini ayrı bir devlet çatısı altında birleştirmişlerdir. Bu durum özellikle savaş ve çatışma zamanlarında görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeninde ise farklı zamanlarda bölgesel çatışmalar yaşanmakla beraber devletler arasında iş birliğine öncelik verildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda dünyanın farklı bölgelerinde devlet birliktelikleri ve uluslararası örgütler oluşturulmuştur. Çalışmada bunlardan birisi olarak 1981 yılı sonunda Senegal ve Gambiya devletleri arasında imzalanan bir antlaşmayla kurulan ve 1982 yılında yürürlüğe giren Senegambiya Konfederasyonu farklı yönlerden incelenmiştir.

Konfederasyonun sona erme sebepleri üzerine yapılan çalışmalar ve ilgili döneme dair bilgi kaynakları beraber değerlendirildiğinde, Senegal'in bu birlikteliğin "nazlı" tarafı olduğu ve Gambiya'nın "zayıflığını" kullanarak bu ülkeyi kendi egemenliğine katacak bir süreci arzuladığını yorumlayabiliriz. Nitekim benzer değerlendirmeler yabancı literatürde farklı kaynaklarda yapılmaktadır. Bu tekil örnek üzerinden tümevarım yöntemiyle şöyle bir analiz daha yapılabilir: Konfederasyon tipi yapılanmalar tarafların birbirine yakın güçte olduğu durumlarda "eşit paydaş" modeli ile daha istikrarlı bir yönetim ortaya çıkarmakta, hatta zaman içerisinde federal bir yapıya sonuçlanabilmektedir. Paydaşlar arasında açık bir güç farkı olduğunda ise tabiatın doğası gereği güçlü olan devlet doğal olarak kendi egemenliğinde bir birleşme talep edebilmekte yahut

daki farklılıklar ve güvensizlik coğrafya hipoteziyle açıklanamamaktadır. Uzun bir süre farklı sömürgelelerin himayesinde yaşayan bu devletler zamanla sömürgelerine benzemekle kalmamış, onları benimsemişlerdir. Sömürgecilik faaliyetleri ve sömürülen toplumlar üzerindeki etkisi hakkında ayrıca bkz. ACEMOĞLU, Daron / ROBINSON, James A., **Ulusların Düşüşü Güç, Refah ve Yoksulluğun Kökenleri**, Çeviren: Solina Silahlı, 92. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2024, s. 15 vd.

¹⁰⁷ SALLAH, s. 642.

¹⁰⁸ AKA, s. 142; GOLUB / MBAYE, s. 597.

birlikten ayrılma yolunu tercih etmektedir. Bu ikinci duruma Avrupa Birliği'ndeki bazı gelişmeler örnek olarak gösterilebilir. Zaman içerisinde üye sayısı artan ve ekonomik güç olarak daha zayıf üyelerin birliğe katılmasıyla farklı bir yapıya evrilen Avrupa Birliği'nin en güçlü ekonomilerinden biri olan İngiltere, 2016 yılında Birlikten ayrılma kararı almıştır.

Çalışmadan çıkarılabilecek bir başka sonuç ise devlet yöneticilerinin iradesiyle akdedilen ancak taraf devletlerin halkları tarafından desteklenmeyen birlikliklerin başarılı olma şansının düşük olduğudur. Zira ilgili kısımlarda detaylı bir şekilde üzerinde durulduğu üzere Senegambiya Konfederasyonunun küçük paydaşı olarak Gambiyalıların bu birlikliğe karşı en başından beri temkinli olması Gambiya Cumhurbaşkanı Jawara üzerinde manevi bir baskı oluşturmuştur. Bireysel olarak Senegal'e karşı vefa duygusu içinde olan Jawara'nın iradesi ise bir noktaya kadar yetmiş, birliğe karşı halkın ve yönetim kadrosunun desteğini hissedemeyen Gambiya yönetiminin talebiyle kuruluşundan kısa bir zaman sonra birliklik dağılmıştır.

Konfederasyonun yürürlükte olduğu 1982-1989 yılları arasında kurumsal olarak alınan kararlar ve uygulamaya dair açık erişim resmî kaynaklar olmadığı gibi yabancı literatürde yeterli kaynak bulunmamaktadır. Örneğin Konfederal Parlamento tarafından alınan kararlar yahut konfederasyonun taraf olduğu uluslararası antlaşmalara dair resmî bilgilere ulaşılamamaktadır. Konfederasyonun yürürlükte kaldığı yedi buçuk yıllık süre zarfında kayda değer bir siyasal gelişmeye denk gelinmemesi ile beraber çok kısa sayılacak bir zaman sonra lağvedilmesini beraber değerlendirdiğimizde bu birliklikten beklenen faydanın sağlanamadığı sonucuna ulaşabiliriz.

Hakem Değerlendirmesi : Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması : Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek : Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review : *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest : *The author has no conflict of interest to declare.*

Grant Support : *The author declared that this study has received no financial support.*

KAYNAKÇA

ACCESS GAMBIA, “Senegambia Origins”, (Çevrimiçi) <https://www.accessgambia.com/information/senegambia-meaning.html>, E.T. 18.11.2024.

ACEMOĞLU, Daron / ROBINSON, James A., **Ulusların Düşüşü Güç, Refah ve Yoksulluğun Kökenleri**, Çeviren: Solina Silahlı, 92. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2024.

AFRICA CENTER FOR STRATEGIC STUDIES, “Making Sense of Senegal’s Constitutional Crisis”, 7 Şubat 2024, (Çevrimiçi) <https://africacenter.org/spotlight/senegal-constitutional-crisis/>, E.T. 02.11.2024.

AKA, Philip C., “The Continued Search for Appropriate Structures for Governance and Development in Africa in the 21st Century: The Senegambia Confederation in Historical and Comparative Perspective”, **California Western International Law Journal**, C. 47, Sa. 2, 2017, s. 109-156.

ANAYURT, Ömer, **Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)**, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2024.

ARMITAGE, Cecil, “The Gambia Colony and Protectorate”, **Journal of the Royal Society of Arts**, C. 76, Sa. 3944, 1928, s. 811-818.

DARNTON, John, “-Lost Decade- Drains Africa’s Vitality”, 19 Haziran 1994, s. 1, (Çevrimiçi) <http://www.nytimes.com/1994/06/19/world/lost-decade-drains-africa-s-vitality.html?pagewanted=all>, E.T. 18.11.2024.

DIALLO, Ibrahima, “Attitudes toward Speech Communities in Senegal: a Cross-Sectional Study”, **Nordic Journal of African Studies**, C. 18, Sa. 3, 2009, s. 196-214.

FISHMAN, Steve, “Senegambia: Two Nations in One”, 6 Ekim 1981, (Çevrimiçi) <https://www.csmonitor.com/1981/10/06/100652.html>, E.T. 09.12.2024.

GOLUB, Stephen S. / MBAYE, Ahmadou Aly, “National Trade Policies and Smuggling in Africa: The Case of the Gambia and Senegal”, **World Development**, C. 37, Sa. 3, 2008, s. 595-606.

GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi C. I**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2011.

GUPTE, Pranay B., “Gambia Enters Union with Senegal on Wary Note”, 1 Şubat 1982, s. 2, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/1982/02/01/world/gambia-enters-union-with-senegal-on-wary-note.html>, E.T. 19.11.2024.

- HARTZENBERG, Trudi, “Regional Integration in Africa”, World Trade Organization Economic Research and Statistics Division, Staff Working Paper ERSD-2011-14, Ekim 2011, (Çevrimiçi) https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201114_e.pdf, E.T. 18.11.2024.
- HESLOP, D. Alan, “Political System”, **Encyclopaedia Britannica**, (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/topic/political-system>, E.T. 17.11.2024.
- HUGHES, Arnold / LEWIS, Janet, “Beyond Francophonie? The Senegambia Confederation in Retrospect”, **State and Society in Francophone Africa since Independence**, Editör: Anthony Kirk-Greene & Daniel Bach, Palgrave MacMillan, 1995, s. 228-243.
- HUGHES, Arnold / PERFECT, David, **A Political History of the Gambia, 1816-1994**, University of Rochester Press, ABD, 2006.
- İSTANBUL TİCARET ODASI, **Senegal Ülke Etüdü**, Yayın No: 1997-40, Tanburacı Matbaacılık, İstanbul, 1997.
- JAKUBIAK, Łukasz, “Presidential Politics of Constitutional Amendment in Francophone Africa: The Case of Senegal”, **Hungarian Journal of Legal Studies**, C. 61, Sa. 4, 2022, s. 386-407.
- JUFFERMANS, Kasper / MCGLYNN, Caroline, “A Sociolinguistic Profile of the Gambia”, **Sociolinguistic Studies**, C. 3, Sa. 3, 2008, s. 329-355.
- KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)**, 17. Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul, 2023.
- KURTZ, Donn M., “Political Integration in Africa: The Mali Federation”, **The Journal of Modern African Studies**, C. 8, Sa. 3, 1970, s. 405-424.
- LO, Abdou Khadre, “The Senegal Case Study”, **Cómo Hacer que Funcione el Sistema Presidencial**, Editör: Andrew Ellis, Jesús Orozco Henríquez ve Daniel Zovatto, IDEA Press, Meksika, 2009, s. 219-234.
- MAZRUI, Ali A., “Constitutional Change and Cultural Engineering Africa’s Search for New Directions”, **Constitutionalism in Africa: Creating Opportunities, Facing Challenges**, Editör: Joseph Oloka-Onyango, Fountain Publishers, Kampala, 2001, s. 18-36.
- MBAKU, John Mukum, “The Rule of Law and Poverty Eradication in Africa”, **African and Asian Studies**, C. 13, Sa. 4, 2014, s. 530-557.
- MWAKIKAGILE, Godfrey, **Ethnic politics in Kenya and Nigeria**, Nova Science Publishers, New York, 2001.
- NNAOCHA, Cajetan Ifeanyi / Ousman BOJANG, Mamakeh, “Dictatorship in African Politics and Governance: The Yahya Jammeh Adventure on the Gambia, West Africa (1994-2017)”, **Perspectives in History, Development and International Relations: Festschrift for Professor Ibrahim James**, Editör: Terhembu Wuam ve Philibus Audu Nwamagyi, Kaduna State University Department for History, Nijerya, 2018, s. 435-456.

- NORDLINGER, Christopher W., “Africa’s Senegambia: a Confederation More of Form than Substance”, 6 Ocak 1983, (Çevrimiçi) <https://www.csmonitor.com/1983/0106/010652.html>, E.T. 08.11.2024.
- OWISO, Owiso / NAKANDHA, Sharon, “International Criminal Accountability for Yahya Jammeh’s Administration: The Gambia-ECOWAS Court”, 9 August 2023, (Çevrimiçi) <https://www.justsecurity.org/87511/international-criminal-accountability-for-yahya-jammehs-administration-the-gambia-ecowas-court/>, E.T. 11.11.2024.
- PERFECT, David, “Politics and Society in the Gambia since Independence”, **History Compass**, C. 6, Sa. 2, 2008, s. 426-438.
- PERFECT, David, **Historical Dictionary of the Gambia**, 6. Baskı, Rowman & Littlefield Publishers, ABD 2024.
- PHILLIPS, Lucie Colvin / HAUGHTON, Jonathan / MICHAEL, Ian, **The Senegambia Confederation**, The Institute of Development Anthropology, New York, 1987. (Çevrimiçi) http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNAAY711.pdf, E.T. 29.11.2024.
- RICHMOND, Edmun B., “Senegambia and the Confederation: History, Expectations, and Disilusions”, **Journal of Third World Studies**, C. 10, Sa. 2, 1993, s. 172-194.
- ROBSON, Peter, “The Problem of Senegambia”, **The Journal of Modern African Studies**, C. 3, Sa. 3, 1965, s. 393-407.
- SALLAH, Tijan M., “Economics and Politics in the Gambia”, **The Journal of Modern African Studies**, C. 28, Sa. 4, 1990, s. 621-648.
- SANKANU, Mariam, “Why Gambia suffered a setback at Ecowas Parliament for Special Tribunal”, 3 September 2024, (Çevrimiçi) <https://www.justiceinfo.net/en/135400-why-gambia-suffered-a-setback-at-ecowas-parliament-for-special-tribunal.html>, E.T. 11.11.2024).
- SODARO, Michael J., **Comparative Politics - A Global Introduction**, 2. Baskı, McGraw Hill Press, Boston, 2004.
- TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.
- THE ECONOMIST, “Hopeless Africa”, 11 Mayıs 2000, (Çevrimiçi) <https://www.economist.com/leaders/2000/05/11/hopeless-africa>, E.T. 18.11.2024.
- THE ECONOMIST, “Special Report Emerging Africa”, 2 Mart 2013, (Çevrimiçi) https://www.economist.com/sites/default/files/20130203_emerging_africa.pdf, E.T. 18.11.2024.
- TOURAY, Omar A., **The Gambia and the World - A History of the Foreign Policy of Africa’s Smallest State, 1965-1995**, Hamburg African Studies, Almanya, 2000.
- UNITED NATIONS - DEPARTMENT OF ECONOMIES AND SOCIAL AFFAIRS, **Report on the Alternatives of Association Between the Gambia and Senegal**, New York, 1964.

UNITED NATIONS - TREATY SERIES, “Agreement Concerning the Establishment of a Senegambia Confederation”, Y. 1982, C. 1261, S. 20735, s. 331-336, (Çevrimiçi) <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201261/volume-1261-I-20735-English.pdf>, E.T. 03.11.2024.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, “The Gambia 2019-2021 Report”, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/Finalfinal.pdf>, E.T. 10.11.2024.